

R. REIMAN

EESTI KEELE ÕPIK

VII KLASSILE

III VIHK

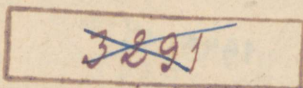
RK

„PEDAGOOGILINE KIRJANDUS“

EESTI KEELE ÕPIK

VII KLASSILE

III VIHK



Koostanud R. REIMAN
Täiendanud prof. Kr. KURE

Kõhustuslik kontrollseksemplar

RK

„PEDAGOOGILINE KIRJANDUS“

TALLINN 1949

2



A-17383

IV. KÕRVALLAUSETE ASENDAMINE LAUSELÜHENDITEGA.

§ 32. Lauselühendid.

Võrdleme järgnevaid lauseid:

Põimlause	Lihtlause
<p>1. <i>Mu vend ütles (mida?), et tema pea valutab (sihitislause).</i> <i>Õpetaja kartis (mida?), et lapsi jääb peole hiljaks.</i></p> <p>2. <i>Kui kooli läksin (määruslause), leidsin noa (millal?).</i> <i>Kui vanemad puhkavad, käime suplemas (millal?).</i> <i>Õde lahkus (kuidas?), ilma et oleks näinud venda.</i> <i>Kui koju tulin, heitsin puhkama (millal?).</i> <i>Kui jõekäär oli niidetud, läksime koju (millal?).</i> <i>Õue astus isa (kuidas?), kusjuures tal oli kirves kaenlas ja kuuseoksi käes.</i></p>	<p>1. <i>Mu vend ütles oma pea valutavat.</i> <i>Õpetaja kartis lapsi peole hiljaks jäävat.</i></p> <p>2. <i>Kooli minnes leidsin noa.</i> <i>Vanemate puhates käime suplemas.</i> <i>Õde lahkus venda nägemata.</i> <i>Koju tulnud, heitsin puhkama.</i> <i>Jõekäär niidetud, läksime koju.</i> <i>Õue astus isa, kirves kaenlas ja kuuseoksi käes.</i></p>

Põimlause	Lihtlause
<p>3. <i>Poiss otsis aias nuga (missugust?), mille ta oli kaotanud</i> (täiend-lause).</p> <p><i>Laevad (missugused?), mis olid kivisöega lastitud, jõudsid sadamasse.</i></p>	<p>3. <i>Poiss otsis aias kaotatud nuga.</i></p> <p><i>Laevad, kivisöega lastitud, jõudsid sadamasse.</i></p>

Kõrvallauseste asemel tarvitatakse vahel vastava tähendusega lauselühendeid, mispuhul saame lihtlause.

1) **Sihitlause** asendamisel selle öeldis pannakse ka u d -sesse kõneviisi ja alus sihitiseks, näit.: *Poeg ütles, et ta läheb tööle — Poeg ütles enese tööle minevat.*

2) **Määruslauseid** asendatakse *des-* ja *mata-*tegevusnimega, kui pea- ja kõrvallause tegevused on üheaegsed, kusjuures eri aluste puhul kõrvallause alus saab nn. iseseisvaks omastavaks. Pikemad sellised lühendid eraldatakse komaga: ***Päikese tõustes läksime teele. Partisanid olid vaenlase vägedega alatises kokkupuutes, püüdes hoiduda otsustavast lahingust suuremate väesalkadega ning tülitades vaenlast igal võimalusel.***

Kui kõrvallause tegevus eelneb pealause tegevusele, asendatakse kõrvallauset *nud-*, *tud-*kesksõnaga, kusjuures eri aluste puhul kõrvallause oma saab nn. iseseisvaks nimetavaks: ***Metsa jõudnud, hakkasime raiuma. Mehed kokku tulnud, avati koosolek. nud-* ja *tud-*lühendid eraldatakse komaga.**

Määruslauseid asendatakse veel öeldist ära jättes ja alust muutes nn. iseseisvaks nimetavaks või osastavaks: ***Tüdruk seisis akna all, lilled peos ja naerusüdemeid silmis.*** Iseseisev nimetav ja osastav eraldatakse komaga.

Täiendlauseid asendatakse pea- ja kõrvallause üheaegse tegevuse puhul oleviku (*v-*, *tav-*) kesksõnadega, kõrvallause eelneva tegevuse puhul mineviku (*nud-*, *tud-*) kesksõnadega, mis moodustatakse kõrvallause öeldisest. Põhisõna järel asetsev kesksõnaline lühend eraldatakse nagu lisand komaga, põhisõna ees mitte: ***Päevakord,***

mis kaheksa punkti sisaldas, võeti vähese täiendusega vastu = *Kaheksa punkti sisaldav päevakord võeti vähese täiendusega vastu* või: *Päevakord, kaheksa punkti sisaldav, võeti vähese täiendusega vastu. Sõnad, mis südamest tulid, läksid ka südamesse* = *Südamest tulnud sõnad läksid ka südamesse* või: *Sõnad, südamest tulnud, läksid ka südamesse.*

Märkus. Vigased on lühendid, milledes kõrvallause eri alus on jäetud väljendamata: *Tuppa astudes tõusis müra* (kas müra astus?). Õige on: *Tema tuppa astudes tõusis müra. Mäe otsa jõudes hakkas linn paistma* (kas linn jõudis?). Õige on: *Meie mäe otsa jõudes hakkas linn paistma.*

Vigane on *des*-lühend, kui kõrvallause tegevus eelneb pealause omale: *Koju tulles heitsin magama.* Õige on: *Koju tulnud, heitsin magama.*

Ülesanne 114. Kriipsutada alla lauselühendid, märkida sulgudes nende juurde küsimus ja vorm ning panna koma, kuhu vaja. Pealkirjaks: *Lauselühendid.*

Kingsepp ütles saapad valmis olevat. Koosolijad olid suures ärevuses ühingu likvideerimise küsimust otsustades. Poisid ilma minu otsa vaatamata ning sõnagi lausumata jätkasid tööd. Kõneleja lõpetanud algasid läbirääkimised. Ta kehajõud raskest haigusest kurnatud ei pidanud enam vastu. Kauase saju tagajärjel põhjatuks muutunud maantee oli läbipääsematu. Õpetaja astus klassi paks raamat kaenla all. Kuulsime kirvehoope läbi metsa kajavat. Ahi puude prak-sudes küdev laotas soojust ning mõnusust. Ta lahkus meile kätt andmata. Vanemate elades olid lapsed kodus vanemad surnud paigutati lapsed lastekodusse. Mehed koju jõudnud läks ilm vihmale. Vend tuli mulle vastu lantern käes. Mehed tähele panemata meie hoiatusi tungisid siiski põlevasse majja. Ära kuulanud tunnistajate seletused andis kohtu eesistuja sõna kaitsjale. Ma ei taha sellest rääkida teiste kuuldes. Öö tulles olime veel teel. Poiss seisis käed taskuis ja müts kuklas. Suure Isamaasõja puhkedes tõusid kõik Liidu rahvad üksmeelselt kaitsma oma kodumaad pidades Isamaasõda õigustatult kõigi töötajate ühiseks asjaks tege-mata vahet rahvuse vahel.

Näit.: *Vaenlase lähenedes* (millal? *-des*) *evakueerus linnarahvas.*

Ülesanne 115. Asendada kõrvallaused lauselühendiga ning panna kirjavahemärgid!

Kui vihma sadas, istusid matkajad puu all. Kui teatrist tulin, kaotasin kindad. Kui tankist kolmat korda katset tegi kraavi ületada, avastas ta vaenlase tulepessa. Külaline, kes rongile ruttas, lahkus, ilma et oleks mütsigi kaasa võtnud. Kui koju tulin, läksin emale appi. Kui põld oli küntud, hakkas isa äestama. Autod, mis olid laaditud raua ja viljaga, saabusid turuplatsile. Kui lapsed lilli korjasid, nägid nad, kuidas jänes puhmast välja jooksis ja puude vahele kadus. Aasal jooksis poisike, kusjuures tal oli punane kübar peas ja valgeid lilli peos. Kuna rändur lõdises külmast ja tilkus voolavast vihmast, koputas ta ikka jälle uksele, ilma et oleks hoolinud seesolijate vaikimisest.

§ 33. Väljajätteline ja katkeline lause.

Vaatleme lauseid:

1. *Lapsed, tupp!* (= Lapsed, minge tupp!). *Mees tööle* (= Mees hakkas tööle). *Oi nalja!* (= Oi, küll on nalja). *Tuiskab* (= Lund tuiskab). *Hõi, külamees!* (= Hõi, tulge siia, külamees!).

2. *Ettevaatust — hammustab! See sündigu — ma olen mees, kes — lühidalt: siin mu käsi! Suits . . . leegid . . . hädahüüd . . . Ära . . . ära pahanda, et ma sulle . . . kõike . . .*

Elavas kiires kõnes jäetakse sagedasti lausest välja endastmõeldavaid liikmeid, öeldis, alus või teisi liikmeid, millega tekib **väljajätteline** lause. Väljajättelised laused on 1) pealkirjad, näit. „*Mahtra sõda*“, 2) allkirjad, näit. *Tervitusega P. Vaher*, 3) aadressid, näit. *Tallinn, Metsa 5, sm. K. Vanik*, 4) teated ja kuulutused, näit. *Põllutööriistu, rauda, lupja, tsementi. Viru Tarbijate Kooperatiiv*, 5) telegrammid, näit. *Tallinn Karja 12 Kask Sõida homme nõupidamine Karl*.

Lause keskelt sõna või sõnarühma väljajätu tähistatakse mõttekriipsuga: *Noorus — külviaeg. Ma läksin õppima, et saada inseneriks, sõber — õpetajaks.*

Erutusseisundis väljendutakse **katkeliste** lausetega. Katkeliste lauseosade ja lausete vahel tarvitatakse mõttekriipsu ja mõttepunkte.

Ülesanne 116. Kirjutada lugemikust või koostada 5 väljajättelist ja 5 katkelist lauset; koostada telegramm.

V. SÕNADE JÄRJEKORRAST.

§ 34. Lauseliikmete asendist.

1. Vaatleme aluse ja öeldise paigutust:

a) *Ma palusin isa, et ta võtaks minu kaasa järvele. Vanem õde teatas, et ta oli jõudnud pärale, kuid oli jäänud haigeks.*

b) *Homme läheb kolhoosipere kartulimaale. Kinnisilmil oli poiss lugenud kellalööke.*

c) *Kui isa tuli, äratas ema minu. Et poisil aeg kulus mänguks, jäid peenrad kitkumata.*

d) *Kirjutagu Peeter ometi. Algaks pidu pea!*

Alus seisab harilikult öeldise ees.

Öeldis pannakse aluse ette: 1) lihtlausel, mille algul on öeldise laiend, 2) pealausel, mille ees on määruslause, 3) soovlausel.

Öeldise kesksõna, kõrvalsõna ja öeldistäide seisavad pöördelise muute järel, järjekorra vahetusel aga aluse järel: *Kui sügis oli kätte jõudnud, olid noored kärmad kooliteele.*

Märkus. Saksapärasusena on säilinud kõrvallause öeldises olema-verbi paigutamine lause lõppu, mis tuleb lugeda veaks, näit. *Abivägi jõudis pärale, kui vaenlane põgenema löödud oli.* Selle asemel tuleb öelda: *Abivägi jõudis pärale, kui vaenlane oli löödud põgenema või... kui vaenlane oli põgenema löödud.*

Ülesanne 117. Järjestada õieti alus ja öeldis, neid alla kriipsutades. Pealkirjaks: *Sõnade järjekord: alus ja öeldis.*

Käskis õpetaja, et võtaksid kõik õppekäigule kaasa noad ja labidad. Meie tulles vihma sadama hakkas, nii et ei jäänud hamba alla kuiva kohta. Kui jõudis isa koju, lapsed jooksid talle vastu. Ometi ta minema läheks! Kibedasti töös olles ma midagi ei kuulnud ega näinud. Kuni rakendas isa hobust, ma seadsin reisikorvi. Kord maipäevad saabuksid! Ukse vahel poiss rebis kuue lõhki, aga kulmu ta lõhkus lakas. Nägin ma, et riided varna pandud olid. Õige hõlma kinni ükski ei hakka. Kui tuleb sügis, kured lõunamaale lendavad. Kui looja läks päike, mehed ei olnud tööga lõpule jõudnud. Ilus ilm homme tuleks! Kuigi ilus oli ilm ja laulsid linnud, Peetri tuju halb oli nurjunud kalapüügist. Poeg, kes oma

ema aitama pidi, oli selle kohuse täiesti unustanud. Katuselt pikad vihmakeeled voolasid, räästailt vesi valgus ojadena. Uudismaad ta juuris, nii et ööd-päevad kütis suitses. Teadsi me kõik, et ta ära sõita kavatseb.

2. Vaatleme sihitise, määruse ja täiendi paigutust:

a) *Ema saatis paki pojale. Vend tahab õppida. Isa küsis minult, kas ma tahan lugeda ajalehte.*

b) *Lapsed läksid keskhommikul aeda, kus nad kitkusid peenraid lõunani.*

c) *Raske koorem kolises sillutatud tänaval. Salk õpilasi kuulas õpetaja kõnet.*

Ma nägin, kuidas naabri noor hobune sõtkus meie valmivat kaera.

Sihitis asetseb oma põhisõna (pöördsõna) järel.

Määrus asetseb oma põhisõna (pöördsõna) järel. Kui ühe ning sama põhisõna juurde kuuluvad sihitised ja määrused, siis paigutatakse sihitised enamasti määruse ette.

Täiend: omadussõnaline täiend seisab oma põhisõna ees; nimisõnaline täiend omastavas käändes on oma põhisõna ees, kuna muis käändeis olev võib seista kord põhisõna ees, kord järel.

Kui nimisõnal on kaks täiendit, üks omadussõnaline ja teine nimisõnaline omastavas käändes, mis esinevad kõrvuti, siis seisab nimisõnaline täiend omadussõnalise ees.

Ülesanne 118. Paigutada õieti sihitised, määrused ja täiendid, neid nimetuste lühenditega tähistades. Pealkirjaks: *Sõnade järjekord: laiendid.*

Meie vedasime küüni uude heinu. Vihm karastab viimaks meie põldu janunevat. Palun lugeda läbi sind selle kirja! Heinalõhn magus niidult õue kandub. Väsinud kalureid salkkond randa jõudis. Eesti sõnameistrite parimate väärtuslike teoseid lugege. Väljas tuul sügisene ulub, nagu ta tahaks nutuga mätta meie töölaulu rõkkava. Noor hobune autot nägi ja kivikoormaga lõhkuma hakkas. Veekausis kirjuservalises uhab ta puhtaks käed sinisoonelised. Marju metsaskäijad olid rohkesti koju toonud. Naaberkool meie noori võistlema kutsus metsaistutamises. Viisaastak käesolev mitte ainult tahab taastada meie põllumajanduse sõjaeelse taseme,

vaid ka ületada selle. Sotsialistlik võistlus Eesti NSV tehastes, asutistes ja ka põllumajanduses massiliselt levib ja meie rahvast elu uut, õnnelikku looma kasvatab.

Näit.: ^{t.} Meie ^{s.} noored ^{s.} ei tohi ^{t.} unustada ^{m.} kohustusi ^{t.} seltsi-
^{m.} ^{t.} ^{m.}
meeste vastu. Pioneer suhtub seltsimehelikult oma kaasõpi-
lasisse.

3. Jälgime kõrvallause ja selle põhisõna paigutust:

Kolhoos hakkas ehitama uut küüni heinamaale, mis oli kõige kaugemal. Kolhoos hakkas ehitama heinamaale uut küüni, mis pidi mahutama selle heinamaa saagi. Käidi läbi käsikäes kõik paigad, kus lapsepõlves oli mängitud. Käidi läbi kõik paigad käsikäes, nagu ei oleks oldud lahus aastakümneid.

Kõrvallause põhisõna pealauses paigutatakse võimalikult vahetult kõrvallause ette.

Ülesanne 119. Paigutada õieti kõrvallause sõnajärg ja põhisõna pealauses, viimast alla kriipsutades. Pealkirjaks: Sõnade järjekord: pea- ja kõrvallause.

Mind võeti igal pool hästi vastu, kuhu läksin ma. Mehed jõudsid alles siis töölt koju, kui päike juba looja läinud oli. Nägime lapsi tulevat metsa veeres, kel täis marjakorvid käes olid. Käisime mitmes kohas otsimas kadunud kella, kus matkal istunud olime. Lahkusin isatalust kuueteistkümnenda-aastasena, kus oma lapsepõlve veetnud olin, et õpetajaks asuda metsakülla üksildasse. Mees tuli, kes meie külaliseks on, lõunast ja tõi puuvilja meile, mis seal juba küps oli. Inimesed oskavad, kes palju töötanud on, hinnata teiste tööd. Meie anname väliskodanikele varjupaigaõiguse, keda töötava rahva huvide kaitsmise pärast taga kiusatakse. Igaüks on sotsialistlikku õmandit hoidma ja tugevdama kohustatud, mis kogu töötava rahva jõuka ja kultuurse elu allikaks on. Esimese vilja viib iga nõukogude põllumees riigile, mis on tänuks ning tasuks vaba, õnneliku elujärje eest.

4. Lauserõhulised sõnad ning sõnarühmad asetatakse harilikult lause algusse või lõppu. Võrdleme: Täna tuleb heinatöö lõpetada. Heinatöö tuleb lõpetada täna.

Heinatöö tuleb täna lõpetada. Täna tuleb lõpetada heinatöö.

Ülesanne 120. Koostada või kirjutada oma kirjandeist näiteid 1) aluse ja öeldise, 2) laiendite, 3) kõrvallausete ja põhisõnade, 4) lauserõhuliste sõnade õige paigutuse kohta. Pealkirjaks: *Sõnade järjekord.*

VI. KIRJAVAHEMÄRKIDE ÜLEVAADE.

§ 35.

1. Punkt esineb:

a) jutustava ja väitva lause lõpus: *Mehed sõitsid merele. Vend küsis, mis kell on. Inimene on ühiskondlik-olend, kes teeb tööriistu.*

b) peal- ja allkirjade järel: *Ranna Tarbijate Kooperatiivile. Karl Kask.*

c) järgarvude järel: *Lenin sündis 22. aprillil 1870. a. Simbirskis.*

d) lühendite järel: *a. = aastal, sm. = seltsimees, lk. = lehekülg, t. = tund; tänav, jne.*

(Erandreegli järgi on meetermõõtude lühendid punktita: *l* = liiter, *m* = meeter, *sm* = sentimeeter, *mm* = millimeeter, *ha* = hektaar, *t* = tonn, *ts* = tsentner jne. Punktita on ka suurtest tähtedest koosnevad lühendid: *NSVL* = Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit, *ENSV* = Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik jne.)

2. Hüüumärk esineb:

a) hüüd-, käsk- ja soovlausete järel: *Küll kihutab! Pidage kinni! Jäöks ometi tasemaks! Elagu Eesti NSV!*

b) eriti rõhutatud ütte järel: *Ema! ema! ma kardan!*

c) hüüatussõnade järel: *Nonoh! Oi! Säh!*

d) imestluslause või -sõna järel (lause keskel-sulgudes): *Linna elanikkond kasvab mõne aastaga kümnekordseks! Ühe talvega kaks (!) klassi lõpetada ei ole naljaasi!*

3. Küsimärk esineb:

a) küsilause lõpus: *Mis kell on?*

b) kaheldava sõna (või mõtte) järel lause keskel-sulgudes: *Poiss olevat matkanud 500 km (?) ühe kuuga.*

4. Mõttepunktid pannakse:

- a) vahele jää nud sõnade või tähtede asemele: *Sõitsime J. . . (= Järve) valda.*
- b) üllatava sõna või sõnarühma ette: *Kalju on hea sõber, kuid . . . teravate küüntega.*
- c) katkelisse lausesse (keskele ja lõppu): *Ruttu . . . lange peale . . . teed mööda! . . .*

Ülesanne 121. Kirjutada näiteid 1) punkti, 2) hüü- märgi, 3) küsimärgi, 4) mõttepunktide iga juhu kohta. Pealkirjaks: *Punkt, küsimärk, hüümärk, mõttepunktid.*

5. Koma eraldab:

- a) ütet: *Kas tuled, Heino, meiega aeda?*
- b) põhisõna järel asetsevat lisandit: *Kas oled Tartus, meie ülikoolilinnas, käinud?*
- c) hüüdsõnu ja sõnu **jah, ei** lause algul. *Oh, küll täna oli kiire! Ei, nii ei pääse edasi.*
- d) koondlause ühe- ning samaliigilisi liikmeid: *Lumi langes pehme vaibana teedele, põldudele, heinamaadele ja soole (kõik kohamäärused).*
- e) rindlause osalauseid: *Rohunina tärkab, põllumees ärkab.*
- f) kiillauseid: *Homme, loodan seda kindlasti, on ilus ilm.*
- g) põimlause pea- ja kõrvallauseid kui ka kõrvallauseid omavahel: *Kui teist korda kõlistati, astusime saali, mis oli ehitud lillede ja vanikutega.*
- h) **nud-** ja **tud-**lauselühendeid iseseisva nime- tava ja osastavaga ning pikemaid **des-** ja **mata-**lause- lühendeid: *Õppimise lõpetanud, läksime mängima. Poiss jonnis, jalad harkis ja mokad torus. Kõnelemata sõnakest kellegagi, istus ta kogu päeva laua taga, kirjutades uurimust Jüriöö vabadusvõitlusest.*

Ülesanne 122. Kirjutada näiteid koma tarvitamise iga juhu kohta.

6. - Punkt koma pannakse:

- a) rindlause pikemate osalause ja lauserühmade vahele: *Päevased hääled on kõik vaikinud; isegi karjakelli ei ole kuulda. Pime õues — piits peos; koit õues — kott*

seljas; valge õues — vagu taga. Kui laiskled, siis saad laita; kui tööd teed, siis saad kiita.

b) koondlauses loetlusrühmade vahele: *Eduard Vilde tähtsaimad teosed on: „Külmale maale“, „Mahtra sõda“, „Kui Anija mehed Tallinnas käisid“, „Prohvet Maltsvet“, „Mäeküla piimamees“ (romaanid); „Tooma tochter“, „Seadusemees“, „Kupja-Kaarli adjustaadid“, „Minu esimesed „tribulised“ (novellid); „Pisuhänd“, „Tabamata ime“, „Side“ (näidendid).*

7. Kaksikpunkt esineb:

a) loetluse ees: *Kõik oli purustatud: puud, põõsad, lilled, rohi.*

b) rindlauses seletavate lausete ees: *Noorel niitjal olí hirm: algajana võib ta jääda teiste jalgu.*

c) otsese kõne ees: *Pime ütles jalutule: „Mine valge eest!“*

8. Mõttekriipsu tarvitatakse:

a) koondlauses loetluse järel kokkuvõtva sõna ees: *Metsas, luhal, aasal, põllul — igal pool säras ja helises kevad.*

b) väljajättelises lauses: *Säärane lugu — pöörane!*

c) katkelises lauses: *Mühin — appihüüd — ruttu!*

d) kiillausete eraldamiseks: *Juba tee peal — vist sooja mõjul — hakkas kassipoeg nurru lööma.*

e) üllatava, ootamatu sõna või mõtte ees: *Tasuks oma kannatuste eest sai Eedi õhtul paruniproualt — õhukese viilaka kollast saia (E. Vilde).*

f) eri isikute kõne eraldamiseks rea keskel: *„Kas hakkame minema?“ — „Ootame veel!“ — „Mispärast?“ — „Hakkab sadama!“*

Ülesanne 123. Kirjutada näiteid 1) punktкома, 2) kaksikpunkti ja 3) mõttekriipsu iga juhu kohta.

9. Jutumärgid eraldavad:

a) otsesest kõnet: *„Ära kurvasta,“ ütles vend, „küll näed kodu jälle.“*

b) tsitaate: (täpseid väljavõtteid kellegi sõnadest): *Ärkamisajal iga tõsine eestlane „kaugel nägi kodu kasvavat“.*

c) ebaharilikku tähendusega sõnu: *Poisil on „pikad“ näpud. „Koer jookseb“ on laiendamata lihtlause.*

b) kirjutiste, raamatute jne. pealkirjad, asutiste, esemete erinimed: *Lugesin Eduard Vilde romaani „Külmale maale“. Spordiring „Dünamo“ avas jalgpallivõistluse.*

10. Sulud eraldavad:

Kiillauseid, seletavaid vahemärkusi: *Öödpäevad kaevasad mehed peakraavi (seda oli üle 2 km), juhtides kõik oma sooveed jõkke. Friedebert Tuglas (endine perekonnanimi Mihkelson) on kirjutanud noorsooromaani „Väike Illimar“.*

11. Sidekriipsu tarvitatakse:

a) silbitamisel, poolitamisel ja ühendamisel: *kir-ju-ta-mi-ne, v-kesksõna, ma-infinitiiv;*

b) mitmetüvelistes ja eriliste häälikrühmadega liitsõnades: *õigekeelsus-sõnaraamat, kuu-uuriija;*

c) liitsõna osade asemel, mida ei korrata: *põllu-ja aasahein, töötingimused ja -tasu;*

d) sõna paarides: *kimpsud-kompsud, edasi-tagasi.*

12. Ülakoma tarvitatakse:

a) väljajäetud tähe märkimiseks: *Too mull' lilli.*

b) pärisnimede käänamisel nimetavalise kaju näitamiseks nimetavalise osa järel: *Sain küllakutse oma sõbralt Kaarel Kase'lt* (sel juhul on siis nimetavaliseks kajuks Kase). *Kõnelesin sm. Juhan Tamm'ega.*

Ülesanne 124. Kirjutada näiteid 1) jutumärkide, 2) sulgude, 3) sidekriipsu ja 4) ülakoma iga juhu kohta.

VII. KORDAMISEKS.

Ülesanne 125. Määrata iga käändsõna liik ja kääne ja märkida need lühendina sõna peale või sulgudes järele. Pealkirjaks: *Käänamine.*

Jaan Kreuks.

Jaan Kreuks sündis 1891. aastal Harjumaal Alavere vallas moonaka pojana. Koolis käia sai ta väga vähe. Oli Tallinnas ajalehepoisiks, hiljem lukksepa- ja pottsepatööli-

seks. Peterburis võttis ta osa töölisliikumisest ja tuli 1917. aastal Maailmasõjast sünnimaale veendunud bolševikuna. Ta võttis aktiivselt osa Nõukogude Eesti loomisest, mida eesti kodanlusel välismaa interventide abiga läks korda ajutiselt võita. 1919. aastal astus Kreuks lihttöölisena raudteetehas-tesse, kus ta sai töölikonna organisaatoriks ning juhiks, keda usaldati piirita. Olles valitud Ametiühingute Kesknõukogu liikmeks, pääses ta siiski kongressilt põranda alla, sellal kui 26 seltsimeest tapeti Irboskas ja 76 saadeti läbi rinde Nõukogude Venesse. Illegaalses töös oli Kreuks Kingissepa lähemaks kaastööliseks ning sõbraks tema surmani. Suured teened on Kreuksil Eestimaa Kommunistliku Noorsooühingu organiseerimisel ja juhtimisel. Pärast Kingissepa tapmist andus Kreuks veel suurema innuga eesti töörahva organiseerimisele. 1923. aastal tappis Jaan Kreuksi politseinuk lasuga selja tagant, avalikkusele aga teatati, et Kreuks on saanud surma kahevõitluses areteeriva politseinikuga. Nii langes meie töörahva ustav võitleja, kindel lõpuni.

Ülesanne 126. Määrata iga pöördsona vorm ja märkida see lühendina sõna peale või sulgudes järele. Pealkirjaks: *Pööramine.*

Zoja Kosmodemjanskaja.

Detsembri algul 1941 tabasid ja hukkasid sakslased partisaani „Tanja“. See oli Zoja Kosmodemjanskaja, 18-aastane Moskva kommunistlik noor. Saksa ohvitserid katsusid temalt üle kuulades teateid välja pigistada. Kuid tabatud sangar vaikis. Teda peksti rihmadega ja rusikatega, pisteti talle lõua alla põlevaid tikke, tõmmati tal saega üle selja — ta vaikis, ilma et oleks väljendanud väiksematki nõrkust või hirmu. Ta viidi tõugates võlla alla. Ta pöördus siin poojate poole ja ütles: „Teie poote mind praegu, kuid ma pole ükski. Meid on 200 miljonit ja kõiki te ei jõua puua. Minu eest makstakse kätte! Petetud saksa sõdurid, andke endid vangi, kuni pole hilja, võit kuulub niikuinii meile!“ Siis tõmbas timukas köiest ja silmus läks pingule ümber Zoja kaela. Ent ta kiskus silmuse kahe käega laiali ja hüüdis väljakule kokkuaetud rahvale: „Elage hästi, seltsimehed! Võideldge, ärge kartke! Meiega on Stalin! Stalin tuleb!...“

Nii suri Nõukogude Liidu kangelane Zoja Kosmodemjanskaja. Kes võidaks niisuguse rahva!

Ülesanne 127. Panna sõnades püstkriipsude vahele õpitud liited ja märkida sõna järele sulgudes liite nimetavaline kuju, kui see siinsest erineb. Pealkirjaks: *Liited*.

Kurbmäng algab.

Mehised Vaitla talupojad otsustasid abiteost keelduda. Nendel oli kindel tunne ning arvamine, et mõisnik käsutab neid ilma õigusega. See veene valitses rahva seas terves kubermangus, ja kus ei hakatud abiteo vastu tegelikult tõrkuma, seal mõjutas ainult kartus haagikohtuniku elajaliku karistuse eest. Harjumaal aga, kus orjus oli eriti raske, algas kõikjal avalik vastupanek abiteole. Sel puhul palusid Kose kihelkonna mõisnikud sõjaväelist abi ja haagikohtunikule tehti ülesandeks painutada vastupanijad käsu täitmisele. Kõik need vallad, kes tõrkusid abiteo vastu, käsutati haagikohtuniku juurde kokku, ja halastamatu peks sõjaväelaste abil algas. Rahva veendumus abiteo ebaseaduslikkuses oli nii kindlalt, nii sügavasti hinge juurdunud, et mehed heitsid märtrite kirglikkusega armutu nuhtluse alla. Harjulasi olevat käinud Tallinnas kuberneri juures kaebamas abiteo pärast, aga nad ei olevat saanud oodatud õigust ja pöördunud pettudes tagasi koju.

(E. Vilde „Mahtra sõja“ järgi.)

Ülesanne 128. Kirjutada sulgusid ära jättes neis olevad sõnad tarvilikus muutes järgnevaga kokku või sellest lahku. Pealkirjaks: *Liitsõnad*.

Vahva Vahur.

Piiskop sõitis (põline) metsa oma (ära) jooksnud sulast Vahurit otsima ja tabas ta (sada) aastase (kuusk) hiiglase alt magamast. Parajasti kui (piits) hoop pagulase selga laksatas, lähenes tüvede vahelt (hiigel) karu. (Surm) hirmus töötas piiskop (eemale) jooksnud sulasele vabaduse ja maad, kui see ta päästaks. Vahur haaras piiskopi (jaht) noa ja tappis (kallale) tungiva karu. Oma (häda) heldust kahetsedes laskis piiskop Vahuri vabaks ja andis talle (mets) taguse (maha) jäetud (küla) aseme. Vahuri (üli) suur jõud tekitas (muinane) jutte. Räägiti, kuidas ta paljaste kätega olevat (ära) kägistanud terve (hunt) karja, kes talle

kibeda külma ajal (kallale) kippunud, kuidas ta nahad (maha) nülginud ja kered tamme okstesse (üles) riputanud; kuidas ta (mets) härja (kinni) püüdnud ja kuused juurtega maast välja kiskunud. Neid jutte kuulates särasid (tegu) poiste (nugis) silmad, (vana) meeste (küüru) rõhutud (ori) selg vajus veel enam küüru ja (maha) pöördunud pilk pajas: „Meie seda ei või...“ Oma pojale aga ütles Vahur (surm) voodis: „See (arm) vabadus oli (kergesti) ostetud pettus. Ära sõbrusta (rööv) rüütlitega, mine oma (ori) rahva keskele ja võitle temaga koos (päris) vabaduse eest!“

(E. Bornhöhe „Tasuja“ järgi.)

Ülesanne 129. Panna kirjavahemärgid ja seada taandread, kriipsutada alla igas lauses alus ühe ja öeldis kahe joonega ja tähistada laiendid tähtedega **s.** (sihitis), **m.** (määrus) ja **t.** (täiend). Pealkirjaks: *Lihthlause*.

Johannes Lauristin.

Johannes Lauristin meie esimene Rahvakomissaride Nõukogu esimees pidi töölislapsena seitsmeaastaselt hakkama endale leiba teenima olles Kuivajõe vallas karjuseks siis tööpoisiks/ 16 aastasel 1915 a sai ta Volta tehasesse treialioopilaseks/ Õhtuti õppis ta kursustel hiljem õhtukeskkoolis/ Klassiteadlike tööliste ringis kasvab ta veendunud innustatud võitlejaks ängistava ülekohtu vastu ja astub 1917 a bolševike parteisse/ Kodanlikus Eestis on Lauristin agar tööliste ajalehtede toimetaja ja töötab andunult Kommunistlikus Noorsooühingus/ 1923 a areteeriti Lauristin Kreuksi kaastöölisena ja mõisteti seitsmeks aastaks sunnitööle/ Vanglas ta õppis kirjutas romaani Riigikukutajad organiseeris poliitiliste vangide salajase ajalehe Vangimaja Kiir/ Varsti pärast vabanemist areteeriti ta uuesti põrandaaluse tegevuse pärast ja mõisteti kuueks aastaks sunnitööle/ Vabanenud asus ta jälle põrandaalusesse töösse partei juhtkonda/ A 1940 sai meie kodumaa töötava rahva ühisel tahtel nõukogude vabariigiks/ Neil pöördpäevil oli Lauristin EK(b)P sekretärina ja RKN-i esimehena Nõukogude Eesti ülesehituse juht/ Saksa fašistide sissetungil pühendas Lauristin kogu oma jõu vastupanu organiseerimisele/ Ta langes 28 augustil 1941 a lahingupostil

Ülesanne 130. Panna kirjavahemärgid ja seada taandread ning tähistada rindlaused tähega R ja osalause te arvuga liitlause järel sulgudes. Pealkirjaks: *Rindlause*.

Viktor Kingissepp.

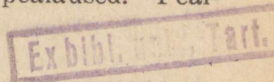
I

Viktor Kingissepp sündis 24 märtsil 1888 Saaremaal tööliste pojana isa töötas enne maal siis Kuressaares nahavabriku masinistina/ Keskhariduse sai Viktor Kuressaare gümnaasiumis koolipoisina võttis ta innukalt osa 1905 a pörandalusest ringist ja käis maal selgitustööd tegemas/ 1906 a lõpetas Viktor gümnaasiumi kuldaurahaga ja siirdus Peterburi ülikooli loodusteaduskonda siin ühines ta otsekohe pörandaluse sotsiaaldemokraatliku liikumisega asudes kindlasti bolševike tiivale ja ta saadeti järgneval aastal Tallinna korraldama partei osakonda partei Eesti osakondadele pani aluse Mihhail Kalinin kui ta oli välja saadetud Tallinna 1901—1903 a kuid need olid enamikus rüüstatud tsaaripolitsei poolt/ Pingeline töö ja puudus murdsid Viktori tervise ja ta puhkas aasta vanemate juures siis jätkas ta õppimist Peterburi ülikooli õigusteaduskonnas ja sukeldus jälle parteitöösse/ 1914 a saadeti Kingissepp Peterburist välja ta elas politsei valvealusena Tveris siis Kaasanis vabanenud sooritas ta ülikooli lõppeksami ja asus tööle Kaukaasia rindel sanitaaralal 1917 a revolutsiooni puhkedes ruttas ta kodumaale ja andus kogu hingega parteitöölle esmalt Narvas pärast Tallinnas/ Pärast Suurt Oktoobrirevolutsiooni tõusis Kingissepp ta oli meie töörahva parim ühiskonnateadlane ja osavaim organisator eesti töölisliikumise juhiks kuid Saksa okupandid kägistasid tekkiva Nõukogude Eesti

Ülesanne 131. Panna kirjavahemärgid ja seada taandread, tähistada põimlauseid tähega P ning osalause te arvuga liitlause järel sulgudes ja kriipsutada alla pealauseid. Pealkirjaks: *Põimlause*.

II

1918 a novembris kui Saksa võimsus oli kokku varisemas ruttas Kingissepp Tallinna et organiseerida eesti töörahvast vabastamiseks okupantidest ja nende käsilastest ning



taastada nõukogude võim, mille olime kätte võitnud Oktoobri-revolutsioonis/ Eesti kodanlusel keda abistasid Lääne-Euroopa imperialistid Soome ja Vene valgekaartlased õnnestus suruda maha töörahva vabadusvõitlus ja pääseda võimule/ Nüüd algas raske ajajärk mil kommunistlik partei pidi sügavalt põranda alt juhtima töörahva võitlust/ Kingissepp lõi maa iseseisva põrandaaluse parteiorganisatsiooni mis juhtis töörahva võitlust kurnajate vastu nii kodusõja päevil kui ka hiljem kui kodanlus oli suutnud püsima jääda/ Ta organiseeris salajasi trükikodasid et anda välja raamatuid lendlehti ja ajalehte Kommunist/ Põranda all korraldas ta kaks EK(b)P kongressi millel rajati parteile kindlad organisatsioonilised ja ideoloogilised alused/ Kingissepp organiseeris Töörahva Ühise Väerinna klassiteadlike töölisorganisatsioonide liidu mis kogus endasse kogu Eesti tööliklassi ja enamiku kehvtalupoegi/ Ta näitas ametiühingutes kuidas tuleb võidelda uutest kodanliku korra tingimustes/ Kodanlik valitsus maksis suuri summasid oma nuhkidele et need tabaksid Kingissepa mis aga 4 aastat ei õnnestunud kuigi vangistati ja tapeti töölisi keda arvati teadvat Kingissepa asukohta

Ülesanne 132. Panna kirjavahemärgid ja seada taandread ning tähistada liitlauseid tähega R (rindlause) või P (põimlause) ning osalause te arvuga liitlause järel sulgudes. Pealkirjaks: *Kirjavahemärgid.*

III

Viimaks läks korda kodanlikel võimumeestel kes olid tõsiselt hirmus tabamatu revolutsionääri ees leida reetur kelle näpunäidetel Kingissepp vangistati ööl vastu 3 maid 1922 tema konspiratiiv-korteris/ Kodanlusel oli Kingissepa tapmisega nii erakorraliselt kiire et ei möödunud ta tabamisest 24 tundi kui kõik ülekuulamise ja kohtumõistmise protseduurid olid tehtud ja eesti töörahva juht mõrvatud/ Kell 18 algas Sõdurite Kodus sõjakohtu istung kogu ümbrus oli sõjavägedest piiratud Kingissepp toodi tugeva valve all saali/ Kohtu küsimusele mis ta elukutse on vastas Kingissepp töötasin Eesti kodanliku valitsuse vastu/ Siinsamas teatas Kingissepp, et ta loobub kohtu poolt määratud kaitsjast sest et ta on jurist ja kaitseb end ise/ Kingissepp käitus kohtus mehi-

selt ning kindlameelselt/ Ma tean et teil on otsus juba ammu valmis ütles Kingissepp oma viimases sõnas teie olete timukate kohus/ Ta lasti maha ööl vastu 4 maid 1922/ Viktor Kingissepa käe all kasvas üles terve sugupõlv eesti töörahva revolutsioonilisi võitlejaid ja tema sangarlik kuju innustas võitlema ka kõige raskemas olukorras/ Vaba eesti rahvas ei unusta Viktor Kingissepa tema andis oma elu meie vabaduse nurgakiviks

SÖNASTIK.

Raskemaile rahvusvahelistele ja uudissõnadele on lisatud seletused. Käändsõnadele on antud nimetava kõrval lühendatult ka ains. omastav ja osastav, pöörd sõnadele aga ma-tegevusnime kõrval ka da-tegevusnimi ja isikulise tegumoe kindla kõneviisi olevik; vajaduse korral ka teisi vorme. Vahekriips | tähendab, et sõna esiosale kuni kriipsuni tuleb liita järgnevas antud vormid, näit. *abiturien/t, -di* tuleb lugeda *abiturient, abituriendi*.

A

- aadress**, -i, -i
aaria, -, -t — soololaul pikemas helitöös
aas, -a, -a — rohumaa; niit, heinamaa
aatom, -i, -it — keemilise algaine e. elemendi väikseim osake, mis omab selle algaine omadusi
abiturien|t, -di, -ti — keskkooli lõpetaja
ablas, apla, ablasi — ahne, õgiv
absoluut|ne, -se, -set — iseline, sõltumatu, päris, täielik, täiuslik; ülepoolne (enamus)
abstrakt|ne, -se, -set — mõtetatud, mõtteline, konkreetse vastand
absurd|ne, -se, -set — mõttetu, võimatu
administraator, -i, -it — haldaja; ametlik isik, kes on volitatud juhtima asutist, ettevõtet jne.
administratiiv|ne, -se, -set — halduslik, valitsuslik
adressaa|t, -di, -ti — kirja saaja
adressan|t, -di, -ti — kirja saatja
advokaa|t, -di, -ti — juriidiliste, eriti kohtuasjade ajamiseks volitatud vastava haridusega isik
aegu|ma, -da, -n — aja jooksul maksvust kaotama
aeroplaan, -i, -i — lennuk
afekt, -i, -i — meeleärevus, tugev tundmus
afi|šš, -ši, -šši — müürileht, kuulutus, plakat
aforism, -i, -i — ilmekas lühike mõtteväljend, mõtetera

- agan**, -a, -at
- agen**t, -di, -ti — isik, kes mingi asutise või ettevõtte ülesandel ametlikke asju ajab
- agitaator**, -i, -it — partei liige või tema pooldaja, kes rahvahulkades selgitustööd teeb, veendes neid partei poliitika õigsuses ja üles kutsudes võitlema partei ürituste teostamiseks
- agraar**ne, -se, -set — põllumajanduslik e. põllunduslik
- agressiiv**ne, -se, -set — kallalt tungiv
- agronoom**, -i, -i — põllumajandusteadlane
- agu**, ao, agu — koit
- ahas**, ahta, ahast — kitsas
- ahe**, ahte, ahel — parsil kuivatav vili
- ahista**ma, -da, -n — suruma, kitsikusse ajama
- ahter**, ahtri, ahtrit — laeva tagaosa
- aimlema**, aimelda, aimlen
- aisti**ma, -da, -n — meeltega tundma
- akadeemia**, -, -t — kõrgeim teaduslik asutus
- akord**, -i, -i — kooskõla
- akt**, -i, -i — toiming; dokument; toimik; vaatus
- aktiiv**, -i, -i — partei või mõne teise ühiskondliku organisatsiooni liikmete eesrindlikum, poliitiliselt karastatud ja tegevaim osa; juhtiv kaader; aktiivne rühm
- aktsioon**, -i, -i — tegevus, üritus
- aktuaal**ne, -se, -set — tähtis, päevakorral olev (küsimus jne.)
- akuut**ne, -se, -set — äge, terav
- ala**, ala, ala, alade, alapid — tööpõld, piirkond
- ale**, ale, alet, alede, alesid — sõord; vanim põllumaa ülesharimisviis metsa põletamise teel
- alfabee**t, -di, -ti — tähestik
- alg**, alu e. algu, algu — hakatus, algus
- alp**, albi, alpi — narr, kergats
- alumiinium**, -i, -i
- amb**, ammu, ambu, ambude, ambusid
- amnestia**, -, -t — armuandmine
- amortisatsioon**, -i, -i — (varanduse väärtuse, võla) jaokaupa kustutamine
- analüüs**, -i, -i — eritus, (asja) läbiarutamine; (mingi aine) koostusosadeks lahutamine jne.
- anarhia**, -, -t — korralagedus
- anarhism**, -i, -i — utoopiline reaktsiooniline õpetus, mille järgi arvati võimalik olevat üle minna niisugusesse ühiskonda, milles ei ole riigivõimu, ilma proletariaadi poliitilise võitluseta, ilma proletariaadi parteita ja proletariaadi diktatuurita
- anasta**ma, -da, -n — vägivaldselt omandama
- and**, anni, andi, andide, andisid e. ande
- anekdoot**, -di, -ti — naljalooke
- ankee**t, -di, -ti — küsimusleht; andmete kogumine ringküsimuste teel
- anne**, ande, annet, annete, andeid

anne, andme, annet, andmete, andmeid
anormaalne, -se, -set — ebaloomulik
ansambel, -i, -it — terve kogu; koosmäng, ühe teatri või näidendi tegelaskogu
anti- — vastu; **antitees**, -i, -i — vastuväide
antiikne, -se, -set — vanaaegne
antikvaar, -i, -i — vanade raamatute ja kunstiteoste harrastaja, koguja ja müüja; riigi muinsusesemete hooldaja
aparaat, -di, -ti
apoliitilisus, -se, -st — näilikult poliitilisest elust kõrvalehoidmine või selle teesklemine oma poliitiliste veenete varjamiseks
arbitraaž, -i, -i — vahekohus; vahekohtuniku otsus
areta, -ma, -da, -n — loomi, taimi kavakindlalt arendama
argumen, -di, -ti — tõendusabinõu, põhjend; väide
arhitekt, -i, -i — ehitusinsener, ehituskunstnik
armee, -, -d — sõjavägi
artell, -i, -i — töötajate vabahtlik koondumine põhikirja alusel ühiseks majanduslikuks tegevuseks, mis põhjeneb tööriistade ühisel kasutamisel
artilleria, -, -t — kahurvägi
artist, -i, -i — kunstnik, näitleja

aru, aru, aru — kuiv rohumaa; mõistus
arut, -ma, -da, -n — kaaluma
asfalt, -di, -ti
assamblee, -, -d — kokkutulek
assistent, -di, -ti — kõrgemates koolides õppejõu, kliinikus arsti abiline
astel, astla, astelt, astelde, astlaid — okas, teravik
astja, -, -t — nõu, riist
atakk, -ki, -kki — rünnak
ateism, -i, -i — jumalaeitamine, uskumatus
ateist, -i, -i — jumalaeitaja, kes jumalat ei usu
atmosfäär, -i, -i — maakera ümbritsev õhk, õhkkond
auditoorium, -i, -i — kuuldesaal, loengusaal; kuulajaskond
aula, -, -t — saal, pidusaal
auto- — ise-, oma-; **auto**, -, -t — teatud sõiduk
automaatne, -se, -set — isetoimiv
autonoomia, -, -t — omavalitsus
autor, -i, -it — käsikirja koostaja; mingi teadusliku, kirjandusliku või kunstilise teose või kavandi valmistaja
autoriteet, -di, -ti — lugupeetavus, mõjuvõim
avantüür, -i, -i — seiklus
avarii, -, -d — sõiduki, lennuki, laeva rikkimine teel, õnnetus
aviatsioon, -i, -i — õhusõit lennukitega, lennuliiklus

B

bakter, -i, -it — pisik
bakterioloogia, -, -t — pisikuteadus, õpetus pisikuist e. bakteritest

balan, -ss, -si, -ssi — tasakaal
baleriin, -i, -i — kunsttantsijatar
ballast, -i, -i — vajutis, raskus; tülikas, liigne koormus

barbar, -i, -it — harimatu, metsik inimene
barrikaad, -i, -i — tõke, kaitsevall; hädapärast ja kiiresti tehtud, liikumist takistav tõke mõnes kitsas kohas, näit. tänaval
bass, -i, -i — sügav mehehäääl
beebi, -, -t — lapsuke, imik
belletristika, -, -t — ilukirjandus
biblioteek, -k, -gi, -ki — raamatukogu
bilan, -ss, -si, -ssi — arvete seis; ülevaatlik dokument varanduste ja väärtuste arvete seisust
bio — elu-
biograafia, -, -t — elulugu
bioloogia, -, -t — teadus organismidest e. olestest
blamaaž, -i, -i — häbistus, teotus, naeruvääristus
blameeri, -ma, -da, -n — häbistama, teotama, naeruvääristama

blanke, -tt, -ti, -tti — plank, asutise või ettevõtte nimetusega kirjapaber; osaliselt etteüritatud teksti või küsimustega leht täitmiseks
brigaad, -i, -i — sõjaväeüksus; rühm töölisi või kolhoosnikuid, kes täidavad teatavat tööülesannet üheskoos
brigadiir, -i, -i — tööbrigaadi juht
brike, -tt, -ti, -tti — pressitud süsi või turvas
bruto, -, -t, -de, -sid — kogukaal, kogutulu
buržuaasia, -, -t — kodanlus, kapitalistide klass
büže, -tt, -ti, -tti — eelarve
bürokraat, -di, -ti — tarbetut vormitäitmist taotlev ametnik
büroo, -, -d — partei-organisatsiooni valitud juhtkond; talituskohd

D

daatum, -i, -it — kuupäev
deebet, -i, -it — arveraamatus arve vasak lehekülj ehk sissetulekute pool; kohustu, võlastu
defekt, -i, -i — viga, puudus
defitsiit, -di, -ti — puudujääk
degenereeri, -ma, -da, -n — manduma, bioloogiliste omaduste poolest alaväärtuslikuks muutuma
dekreet, -di, -ti — valitsuse otsus, määrus, käskkiri
demagoog, -i, -i — inimene, kes hulkade ees lipitsedes püüab pettuse ja valelike lubadustega võita rahva poolehoidu
demobiliseeri, -ma, -da, -n — sõ-

javäeteenistusest lahti laskma
demokraatia, -, -t — rahvavalitus; riigikord, milles võimu teostab rahvas ise oma esinduslike asutiste kaudu
denaturaa, -t, -di, -ti — inimitarvitamiseks kõlbmatuks muudetud aine (näit. piiritus)
deputaa, -t, -di, -ti — rahvasaadik, teatava kollektiivi poolt üleriigilisse seadusandlikku asutisse valitud liige
desarmeeri, -ma, -da, -n — relvist vabastama, relvi käest võtma; sõjavägesid ja sõjavarustist vähendama
deserteeri, -ma, -da, -n — oma

väeosast omavoliselt lahku-
ma, ära jooksmata
desertöör, -i, -i — väejooksik
despoot, -di, -ti — vägivaldava-
litseja
dessan, -di, -ti — jalaväe võit-
luskohale toimetamine laevade,
lennukite v. soomusrongidega;
sel teel võitlusse saadetak jalavägi
detail, -i, -i — üksikasi, (masi-
na) osake
diagnoos, -i, -i — haiguse ära-
tundmine ja määramine
dialekt, -i, -i — (keele)murre,
murrak
dialektika, -, -t — teadus loo-
duse, inimühiskonna ja mõtle-
mise arenemise üldistest sea-
dustest
dieet, -di, -ti — toitumiskord
(haigetele)
diiselmootor, -i, -it — naftaga
töötav plahvatusmootor
diktatuur, -i, -i — piiramatu
riigivõim, mis tugineb valit-
seva klassi jõule; proleta-
riaadi diktatuur — töö-
lisklassi piiramatu võim, mille
eesmärgiks on: 1) ekspluataa-
torid maha suruda, 2) talupoegi
ja teisi mitteproletaarseid
masse töölisklassiga liita nen-
de sotsialistlikule ülesehitus-
tööle kaasatõmbamiseks ja
3) ehitada sotsialism ja üle

minna klassideta ning riigita
ühiskonnale, s. o. kommunisti-
mile
diplom, -i, -it — ametlik tunnis-
tus õppeasutise lõpetamise
kohta
diplomaatia, -, -t — riikidevahe-
liste suhete pidamise teadus
ja oskus
diskrediteeri, -ma, -da, -n — hal-
ba kuulsusse viima, usaldust
kaostama
diskreet, -ne, -se, -set — tagasi-
hoidlik, peenetundeline
diskussioon, -i, -i — küsimuse
arutamine, mõttevahetus, vaid-
lus
dissonants, -i, -i — lahkeli
distants, -i, -i — vahemaa, kau-
gus
distsipliin, -i, -i — tarvilik kord
ja alistuvus; teadusharu
dogma, -, -t, -de, -sid — ilma
tõendusega tõeks peetav õpe-
tuslause
domineeri, -ma, -da, -n — esirin-
nas v. ülekaalus olema, valit-
sema
dotsen, -di, -ti — kõrgema
kooli õppejõud, kellel on kan-
didaadi teaduslik aste
drill, -i, -i — tegevuse mehaani-
line kätteõpetamine
džemper, -i, -it — kootud pluus
duplikaa, -t, -di, -ti — teisikdoku-
ment

E

eba- — mitte-; väär, näiv (eba-
õige = mitteõige, vale)
ebalema, ebalda, ebalen — kaht-
lema

ebe, ebeme, ebet — helbeke,
kübemeke; linnusule teisejär-
gune osa
edel, -a, -at — lõuna-lääs

- eduta**ma, -da, -n — soodustama, ametis kõrgendama
- eepika**, -, -t — kirjandusliik, milles käsitletakse olukordi ja sündmusi värsis või proosas jutustavalt
- eepo**s, -se, -st, -ste, -si — pikem jutustav luulelugu, kan-gelaslugu
- eetil**ne, -se, -st — kõlbeline
- efekt**, -i, -i — mõju, tagajärg
- egoism**, -i, -i — isekus, enese-armastus
- ehe**, -da, -dat — ühtlane, täis-väärtuslik
- ehe**, ehte, ehet
- eksisteeri**ma, -da, -n — olemas olema
- ekskursan**t, -di, -ti — õpikäi-gust osavõtja
- ekskursioon**, -i, -i — õpikäik; õppimise või uurimise eesmär-gil ettevõtetud kollektiivne rännak
- ekspeditsioon**, -i, -i — (kauba, kirjade) saatmine; ajakirjan-duse alal saateosakond, tali-tus; uurimisreis; sõjaretk
- eksperimen**t, -di, -ti — katse
- ekspluateeri**ma, -da, -n — vöö-rast tööjõudu omastama, kasu-mi saamise eesmärgil võõrast tööjõudu tarvitama; loodusva-rasid töötlemata
- eksponaa**t, -di, -ti — väljapan-dud ese
- ekspor**t, -di, -ti — kauba välja-vedu teise riiki
- ekstern**, -i, -i — eksami soori-taja ilma asutises õppimata
- ekstrakt**, -i, -i — tihendatud su-latis taimeollustest, „jõumahl“
- elanik**kond, -konna, -konda
- elastil**ine, -se, -st — vetruv, painduv
- elegant**ne, -se, -set — meeldiv, kaunis, peen ning maitsekas
- embleem**, -i, -i — võrdkuju, tunnusmärk
- emigran**t, -di, -ti — väljarän-daja
- enneta**ma, -da, -n (kedagi) — ette jõudma (kellestki)
- entsüklopeedia**, -, -t — teos, mis annab kokkuvõtliku üle-vaate kogu inimkonna teaduse ja kultuuri vallast
- epideemia**, -, -t — taud
- epigramm**, -i, -i — mõttesalm, pilkesalm
- epiloog**, -i, -i — lõppsõna, lõpp-osa
- epohh**, -i, -i — ajastik, teatav pikem maailmeline ajajärg
- erista**ma, -da, -n — vahet tege-ma, liikidesse asetama
- erita**ma, -da, -n — endast välja eraldama (näiteks ini-mese keha eritab higi)
- eritlema**, eritleda e. eritella, erit-len — algosadesse lahutama
- essee**, -, -d — lühem üldarusaa-dav teadusliku või kirjandus-liku sisuga kirjutus
- eta**pp, -pi, -ppi — vahemaa, järk; peatuskoht
- etike**tt, -ti, -tti — nimesedel; viisakuskombed
- evi**ma, -da, -n — omama
- evolutsioon**, -i, -i — arenemine, edenemine

F

fakt, -i, -i — tõsiasi, tõik
fanaatik, -u, -ut — mingi põhi-
 mõtte pimesi kaitsja või hullus-
 tuslik harrastaja
fanatism, -i, -i — usumäratus;
 sõge harrastus; hullustuslikkus,
 hullustuslik veendumus või
 vaimustus
fantaasia, -, -t — mõttekujutus,
 kujutlusvõime; pettekujutus;
 vormivaba helitöö
farss, farsi, farssi — jant, nalja-
 mäng
fassaad, -i, -i — esikülj
fašism, -i, -i — kapitalismi üld-
 kriisi ajal tekkinud reaktioo-
 nilise imperialistliku kodanluse
 avalik verine diktatuur

fikseerima, -da, -n — kinnista-
 ma; teraselt otsa vaatama
fiktiivne, -se, -set — ebatõeline,
 luisendlik, väljamõeldud, tee-
 seldud
filosoof, -i, -i — mõttetark
finants, -i, -i — (riigi)rahandus
flanell, -i, -i — kerge pehme rii-
 deliik
fond, -i, -i — põhivara
forsseerima, -da, -n — kiirusta-
 ma; ülemäära pingutama; võit-
 lustega ületama (näit. jõge)
fraas, -i, -i — lause, kõnekäänd
fragment, -di, -ti — katkend
front, -di, -ti — rinne, väerind;
 esikülj
föderatiivne, -se, -set — liidus
 olev, liit-

G

gaas, -i, -i — õhutaoline keha
garnison, -i, -i, -ide, -e — tea-
 tud kohas (kindluses, linnas)
 paiknev sõjaväeosa
garnituur, -i, -i — ühtekuuluva-
 te asjade kogu
geenius, -se, -st — suurvaim,
 kõrgeim loov võime teadusli-
 kus või kunstilises tegevuses
geniaalne, -se, -set — eriti an-
 dekas; geeniusela omane; väärt-
 usi sisaldav või loov, suur-
 vaimne

gigant, -di, -ti — hiiglane
graafik, -u, -ut — mingi tabeli,
 võrrandi, tehte, tegevuse või
 töö tulemuste kujutamine joo-
 nisenä; graafika alal tegutseja
graafika, -, -t — joonistuskunst
graatsia, -, -t — kaunidus, ar-
 mastusväärus, meeldivus
gravüür, -i, -i — uurend, me-
 tallilõige
grimass, -i, -i — näomoonutis
grupp, grupi, gruppi — rühm

H

hagi, hagi, hagi, hagide, hagsid
 — kohtulik nõue
hahk, haha, hahka — hall; lind
haihtuma, -da, -n — ära auru-
 ma, lenduma

hajameelne, -se, -set — mõtete-
 ga laiali
hajuma, -da, -n — laiali minema
haldama, hallata, haldan — va-
 litsema

- haldur**, -i, -it — valitseja, administraator; riigivõimu kohapealne esindaja
- hang**, hange, hange, hangede, hangi
- hang**, hangu, hangu, hangude, hange
- hankima**, hankida, hangin — mu-retsema, nõutama
- harmoonia**, -, -t — kokkukõla
- harrastama**, -da, -n — andumusega, huviga tegutsema; millegi kohta elavat huvi või poolehoidu tundma
- hasart**, -di, -ti — õhin, ägedus; kirglikkus mängus
- heeros**, -se, -st, -ste, -si — kangelane
- heie**, heide, heiet — kiud
- heitu**ma, -da, -n — end heitma; hirmuma
- heldi**ma, -da, -n — hellaks saama
- hellata** ma, -da, -n (kedagi) — hellalt suhtuma (kellessegi), hoolitsema
- helmes**, helme, helmest — kaelaehe
- heroism**, -i, -i — kangelaslikkus
- hitse**, hitsme, hitset, hitsmete, hitsmeid — käsitsikülvi-rida põllul; käsitsikülvi korral kasutatav põlluriba, mille laiuses toimub külv; külviridadevaheline joon, vaoke
- honorar**, -i, -i, -ide, -e — autoritasu, tasu kirjaliku töö eest jne.
- hoob**, hoova, hooba — kang
- hooma**ma, -ta, -n — märkama, tähele panema
- hotell**, -i, -i — võõrastemaja
- huisk**, huisu, huisku — tuisupea
- hulgi** — hulgaviisi
- huligaan**, -i, -i — ulak, suli
- hurtsik**, -u, -ut
- huumor**, -i, -it — heatahtlik nali; tõtt naljaga siduv kujukutamisiis
- huumu**s, -se, -st, -ste, -seid — mulla ülemises kihis esinev organismide, peamiselt taimede jäätmete lagunemisel tekkiv orgaaniline aine
- hõiva**ma, -ta, -n — enda alla võtma, vallutama
- häiri**ma, -da, -n — segama
- hälbima**, hälbida, hälvin — teelt kõrvale eksima, kõrvale kalduma
- hämmasta**ma, -da, -n — suu- resti imestama panema
- härdu**ma, -da, -n — härdaks muutuma
- härras**, härda, härrast — tundlik, pehmesüdameline
- hääbu**ma, -da, -n — kaduma, kustuma
- hügieen**, -i, -i — tervishoid
- hülgama**, hüljata, hülgan — maha jätma, ära põlgama
- hümn**, -i, -i — riigi- või klassi- ühtsuse sümbolina lauldav pidulik laul
- hüvasta**ma, -da, -n — heaks tegema
- hüvi**s, -se, -st — vara, rikkus
- hüvita**ma, -da, -n (kedagi) — (kellelegi) tasuma, heaks tegema

I

idee, -, -d — mõte, aade
ideoloogia, -, -t — vaadete ja ideede süsteem, maailmavaade
igi- — päris, igavesti, näit. igihaljas
ignoreeri|ma, -da, -n — mitte arvestama, tahtlikult tähele panemata jätma
ihe, ihke, ihet — ihumine, teritamine
iheru|s, -se, -st — kalaliik
iive, iibe, iivet — juurdekasv
illegaal|ne, -se, -set — pörandaalune, mitteseaduslik
illuminatsioon, -i, -i — ilutules-tik, iluvalgustus
illusioon, -i, -i — meelepete; pettekujutelm
illustratsioon, -i, -i — piltselgitus, -kaunistus
illustreeri|ma, -da, -n — kaunistama; käsikirja või trükist piltidega varustama või selgitama
imik, -u, -ut — rinnalaps, laps sündimisest 1. eluaasta lõpuni
imiteeri|ma, -da, -n — järele aimama, jäljendama
improviseeri|ma, -da, -n — ette valmistumata esinema või looma
incl. — lühend sõnast *inclusive* = kaasa arvates, ühesarvatult

ind, innu, indu — vaimustus
individuaal|ne, -se, -set — üksikolendile omane, omalaadne, isikupärane, isikukohane
informatsioon, -i, -i — teadustus
inspiratsioon, -i, -i — sisendus, loominguiline vaimustus
instinkt, -i, -i — loomusund, vaist
instrueeri|ma, -da, -n — õpetama, juhutama
instrumen|t, -di, -ti — (töö)riist; pill
intellekt, -i, -i — aru, mõistus, mõtlemisvõime
intelligents, -i, -i — haritlaskond
intensiiv|ne, -se, -set — pingne, tõhus, tootlik
internaal|t, -di, -ti — ühiselamu
internatsionaal|ne, -se, -set — rahvusvaheline
interventsioon, -i, -i — relvas-tatud vahelesegamine teise riigi siseasjadesse
inventar, -i, -i — tarbvara; ühte varatompku kuuluv vallasvara
inventuur, -i, -i — inventari ülestähendus või kontroll
iroonia, -, -t — pilge
irv, -i, -i — poollahti olek; pilge

J

jae- — jaoti, jaokaupa, väikesel arvul, näit. jaemüük
jagu, jao, jagu
juhe, juhtme, juheta, juhtmete, juhtmeid — juhtiv asi, näit. traat

juriidili|ne, -se, -st — õigusteaduslik, õiguslik
jutlema, jutelda, jutlen — juttu ajama
juubel, -i, -it — pidupäev mingi sündmuse mälestamiseks sel-

lest teatava ajavahemiku (harilikult 25, 50, 100 jne. aasta) möödumisel
juura, -, -t — õigusteadus
juurdlema, juurelda, juurdlen — uurivalt järele mõtlema; järele uurima
jõhker, jõhkra, jõhkrat — järsk, hoolimatu, jäme
jõudlus, -se, -st, -ste, -si — edasijõudmine, saavutus
jõuk, jõugu, jõuku — hulk, salk, kamp

kaame, -, -t — surnukahvatu; õudne, hirmuäratav
kaart, kaardi, kaarti, kaartide, kaarte
kaas, kaane, kaant, kaante, kaasi
kaasita|ma, -da, -n — rahvalaule laulma; pulmalaule ette kandma
kaasu|ma, -da, -n — kaasa astuma, liituma, sekka lööma
kabiin, -i, -i — (laeva, lennuki) kajut; eraldi rõivastusruum supelasutises
kabine|t, -ti, -tti — vastuvõtmistuba; kirjutustuba; kunstipärane kapp hulga sahtlitega väärtasjade ja kirjade alahoidmiseks
kagu, kagu, kagu — lõuna-ida
kahasse (tegema) — ühiselt tegema mingit tööd, millest osanikel on võrdne kasu, näit. piirikraavi kaevamine
kahhel, kahli, kahlit — pottkivi; värvilise, värvita või valge glasuuriga kaetud plaat põletatud sauest

järg, järi, järgi, järgide, järgisid — pink, iste
järg, järje, järge, järgede, järgesid
jäse, jäseme, jäset, jäsemete, jäsemeid — kehaliige (käsi, jalg)
jääbi|ma, -da, -b — kauasest seismisest halvaks minema
jää|maa, -maa, -maad — heidik, harimatult kõrvalejätetud maa
jää-äär|ne, -se, -set

K

kahl, kahlu, kahlu — kimp, tuust
kahu, kahu, kahu — algav, kerge külm
kahur, -i, -it — suurtükk
kai, kai, kaid — sadamasild; kaldasein
kaliib|er, -ri, -rit — mõõteriist; laskeriista rauaõõne läbimõõt
kalingur, -i, -i, -ide, -e — labane, võrdlemisi peen puuvillane ühevärviline riie
kalja|s, -se, -st, -ste, -seid — väike purjekas
kalk, kalgi, kalki — kõva, paindumatu, kivine; südametu
kalkuleeri|ma, -da, -n — arvutlema
kalligraafia, -, -t — ilukirjutus, ilukiri
kalor, -i, -it — soojusühik
kampaania, -, -t — hoogtöö; rida plaanipäraseid toiminguid, mis on suunatud mingi suurema ühiskondlik-poliitilise ürituse ettevalmistamiseks ja teostamiseks (näit. valimiskam-

- paania); sõjaretk; laeva sõidul oldud aeg
- kamper**, kampri, kamprit
- kampol**, kampoli, kapolit
- kanal**, -i, -it, -ite, -eid — veega täidetud lai ja sügav kraav laevade liiklemiseks (näit. Moskva—Volga kanal); lahtine või kinnine kaevatud veejuhe
- kao**s, -se, -st, -ste, -seid — segadik, vana-kreeka mütoloogias ja filosoofias kujutu ürgmass
- kapitaal**ne, -se, -set — peamine, põhjanev
- kapitalism**, -i, -i — ühiskondlik kord, milles tootmisvahendid kuuluvad kodanlusele, kes kasumi saamise eesmärgil eksploateerib tööliklassi
- kapitulatsioon**, -i, -i — allaandmine
- kappama**, kapata, kappan — nelja jooksma
- kapriis**, -i, -i — jonnakas tuju
- karakter**, -i, -it — iseloom
- karanteen**, -i, -i — haiguskahtlaste kinnipidamine teatava aja jooksul
- karavin**, -i, -i, -ide, -e — suure mõhaga, klaaspuhniga klaaspudel, tarvitusel peamiselt jookide serveerimiseks
- karjäär**, -i, -i — teenistuskäik; edurikas teenistuskäik välise kuulsuse ja kasu saamiseks
- kartoteek**, -gi, -ki — kaart-sedelistik
- kataloog**, -i, -i — teaduse, kunsti ning ka tööstuse jne. valda kuuluvate esemete, näit. raamatute, pildikogu jne. nimistu
- katastroof**, -i, -i — suur vapustus, hävitus, õnnetus
- kateed**er, -ri, -rit — õppetool (kõrgemas koolis)
- kategooria**, -, -t — liik, klass; üldmõiste
- kategoori**line, -se, -st — kindlasti väitev, tingimata maksev
- kats**, -u, -u — proov
- kaustik**, -u, -ut
- kautsuk**, -i, -it — toorkummi
- kee**, -, -d — väike kett, pael
- keelama**, keelata, keelan, keelasin, keelas, keelatud
- keht**ma, -da, -b — maksvusel olema
- keraamika**, -, -t — savitöö-kunst
- keri**s, -se, -st — saunaahju maakividest koosnev pealmine osa, mida kasutatakse leili tekitamiseks
- kese**, keskme, keset, keskmete, keskmeid — keskkoh
- keskusta**ma, -da, -n — keskkohta ümber koondama
- keskustlema**, keskustleda e. keskustella, keskustlen, keskustletud e. keskusteldud — juttu vestma
- ketrama**, kedrata, ketran
- kihik**, kihu, kihku — löikav valu; kirk
- kihku**ma, -da, -n — ägedaks saama
- kiindu**ma, -da, -n (millesegi, kellesegi) — (millesegi) kinni jääma või hakkama; (kellegi) poole hoidma hakkama
- kiindumu**s, -se, -st — poolehoid
- kiird**, kiiru, kiirdu — pealagi
- kiirgama**, kiirata, kiirgan

kiivas, kiiva, kiivast — äge; vi-hane; armukade
kinnistu, -, -t — kinnisvara
kiosk, -i, -it, -ite, -eid — müügi-putka; aiatelk
kirgas, kirka, kirgast, kirgaste, kirkaid — selge, hele, särav
kirjand, -i, -it, -ite, -eid
kirurg, -i, -i — haavaarst
klamber, klambri, klambrit
klassik, -u, -ut — suurim kirja-nik, kunstnik, helilooja või mõtleja, kelle tööd on tunnista-tud eeskujulikeks ja säilita-vad oma tähtsust sajandeid
klassika, -, -t — täiuslik, eesku-julik kirjandus või kunst
kliše, -, -d — pildistusest, joo-nistusest või kirjalaost metall-, puu- või kivitahvilil valmista-tud teisend (vastupidisel ku-jul), mille abil neid pildistusi trükitehnilisel teel paljunda-takse
kogema, -da, -n — teada, tunda saada, läbi elama
kogemus, -se, -st — vilumus; läbielamine; teadumus
kohtama, kohata, kohtan (kedagi) — kokku saada (kellegagi)
kohtuma, -da, -n (kellegagi) — teineteist kohtama
kolb, kolvi, kolbi — katsupudel
kolhoos, -i, -i — kollektiivne majapidamine, ühitalund
kolhoosnik, -u, -ut, -ute, -uid
kolleeg, -i, -i — ametivend; ameti- või kutsekaaslane
kolonn, -i, -i — samm; väe-rühmitis
koloonia, -, -t — asumaa; impe-

rialistliku riigi poolt eksplua-
teerimiseks haaratud maa-ala
koloss, -i, -i — hiigelkogu
kolp, kolba, kolpa — pealuu
koma, koma, koma, komade, ko-masid
kombinaat, -di, -ti — liitette-võte, üksteisega tihedalt seotud vabrikute ja tehaste liitu-mine üheks ettevõtteks
kombineerima, -da, -n — ühend-
lema; mitmete eri osade või võtete kasutamise teel sobi-vat lahendust leidma
kommentaar, -i, -i — seletus
kommunism, -i, -i — kapitalis-mi asemele tulev klassideta ühiskondlik kord, kus on teaduslikul alusel organiseeri-tud suurtootmine ja kus teos-tatakse põhimõte: igäuhtelt te-ma võimete järgi, igäuhtele te-ma nõuete järgi; NSV Liidus on teostatud kommunismi esi-mene aste — sotsialism
kompetentne, -se, -set — asja-tundlik; võimkondne
komplekt, -i, -i — kogum, ter-viklik kogum esemeid
komplekteerima, -da, -n — ette-nähtud määrani täiendama
kompliment, -di, -ti — viisa-kus-, meelitussõna
komponeerima, -da, -n — kokku seadma; helitööd looma
kompositsioon, -i, -i — kokku-seade; kirjalik töötlus; helitöö kunstiline looming
kompost, -i, -i — segaväetis, kõdunenud orgaaniliste ainete ja mulla segu
kompress, -i, -i — niiske mähis

- kompromiss**, -i, -i — kokkulepe
- kompromiteeri|ma**, -da, -n — häbisse saatma, häbi tegema, kellegi au ohustama
- komöödia**, -, -t — lustmäng
- kondiit|er**, -ri, -rit — suhkru-pagar; isik, kelle kutsetöök on mitmesuguste maiustiste valmistamine
- konfiskeeri|ma**, -da, -n — riigi kasuks ära võtma, varandust tasuta riigi kasuks ära võtma
- konflikt**, -i, -i — kokkupõrge, tüli
- konkreet|ne**, -se, -set — kehalik, meeleline; üksikjuhuline, kindlakujuline, faktiline
- konkureeri|ma**, -da, -n — võist-
lema
- konspekt**, -i, -i — lühike (kirjalik) sisukokkuvõte
- konstateeri|ma**, -da, -n — sedas-tama, nentima, väitma, kinnitama, et see on nii
- konstitutsioon**, -i, -i — riigi põhiseadus; põhikord; kehaolustik
- konstrueeri|ma**, -da, -n — kokku seadma
- konstruktor**, -i, -it — ehitaja, mingi konstruktsiooni autor
- konsulen|t**, -di, -ti — nõuandja, nõunik
- kontinen|t**, -di, -ti — manner-maa
- kontsent|er**, -ri, -rit — ühine kese; keskendis, keskme ümber koondatud ainestik
- kontsentreeri|ma**, -da, -n — koondama, keskendama
- kontser|t**, -di, -ti — avalik muusikaettekanne; orkestri saate-
ga suurem helitöö soolomängu-
riistale
- konvoi**, -, -d — saatkomando
- kood**, -i, -i — salakirjavõti, telegraafiliste kokkuleppemärkide loend
- koodeks**, -i, -it — seadustik
- koomik**, -u, -ut — lustmängu kirjutaja; naljaka osa eten-daja
- koomili|ne**, -se, -st — naeru-väärne, naljakas
- kooperatiiv**, -i, -i — ühistegelik ettevõte
- koopia**, -, -t — ärakiri
- koopteeri|ma**, -da, -n — juurde valima, lisaks kutsuma
- koos**, -i, -i — sõidusuund
- kopeeri|ma**, -da, -n — ära kir-jutama; jäljendama
- korrekt|ne**, -se, -set — õige, kor-ralik
- korrekatuur**, -i, -i — trükivigade parandus või parand
- korresponden|t**, -di, -ti — kirja-vahetaja, kirja-, sõnumisaatja (ajalehele)
- korva|ma**, -ta, -n (midagi) — ta-suma, asendama
- kosmos**, -se, -st, -ste, -si — koguilm
- kostüüm**, -i, -i — ülikond; jakist ja seelikust koosnev naiserõi-vas
- kredii|t**, -di, -ti — võlausaldus; laen
- kreedit**, -i, -it — arveraamatus arve parempoolne lehekülg, vastand deebetile; õigustu
- kriis**, -i, -i — järsk pööre, pöördejärk; olukord kapitalist-likus ühiskonnas, mis tekib

- kaupade ületootmise tagajärjel ja viib väiketootjate laostumisele, tootmise koondamisele ja töötatööliste arvu kasvamisele
- kriitika**, -, -t — arvustus
- kriitiline**, -se, -st — arvustav; otsustav; ohtlik
- kronoloogiline**, -se, -st — aja-järjeline
- kroonika**, -, -t — ajaraamat
- kross**, -i, -i — spordivõistlus; rahaühiku nimetus
- kubatuur**, -i, -i — ruumala kuupmõõtudes
- kulak**, -u, -ut — võõrast tööjõudu eksploateeriv rikas talunik
- kulg**, kulu, kulgu — käik, liikumine; läbimine
- kulge**ma, -da, -n — (midagi mööda) käima, edasi liikuma, millestki üle, läbi minema
- kuliss**, -i, -i — näitesein
- kuller**, -i, -it — kiir-käskjal
- kultiveeri**ma, -da, -n — harima, viljama
- kultuur**, -i, -i — inimkonna saavutuste kogum hariduse, teaduse, tehnika ja ühiskondliku korra alal
- kupong**, -i, -i — lõigend
- kuraas**, -i, -i — julgus
- kurioosum**, -i, -it — veider nähtus
- kursiiv**, -i, -i — kaldkiri
- kurv**, -i, -i — kõver, -joon; käänak, pöörang
- kuše**tt, -ti, -tti — lamamissohva
- kuupima**, kuupida, kuubin — ruumala arvutama
- kuuror**t, -di, -ti — tervistuskoh
- kvalifitseeri**ma, -da, -n — mingi omaduse või võime laadi ära märkima, hindama
- kvalitee**t, -di, -ti — omadus
- kvantitee**t, -di, -ti — kogus, hulk
- kvartaal**, -i, -i — veerandaasta (viimane ka **kvartal**, -i, -it); linnajagu; sihtidevaheline met-saosa
- kvoorum**, -i, -it — tarb-arv (näit. koosoleku pidamiseks)
- kõrb**, kõrvi, kõrbi, kõrbide, kõrbe — pruun (hobune)
- käibi**ma, -da, -b — liikvel, käimas olema
- käiti**s, -se, -st — tööstuslik või majanduslik ettevõte
- käivita**ma, -da, -n — liikuma panema
- käli**, käli, käli — naiseõde
- käsita**ma, -da, -n — aru saama; rakendama, tarvitama
- käsitlema**, käsitleda e. käsitella, käsitlen — tegemist tegema, arutama
- käsitse**ma, -da, -n — kätega käitlema, masinat, tööriista jne. tegevusse panema
- kättelema**, kätelda, kätlen — kätt-pidi teretama
- künism**, -i, -i — kombeid eitav esinemisviis; häbitu, jöhker, kombust ja siivsust hülgav käitumine
- künni**s, -se, -st — lävi
- küülik**, -u, -ut — kodujänes
- küündima**, küündida, küünin — ulatuma, jätkuma

L

- laatsare**t, -ti, -tti — haigla, eriti sõjaväes
- laboratoorium**, -i, -i, -ide, -e — teaduslik töötuba, tehniliste ja teaduslike katsete jaoks sisustatud ruum
- labürin**t, -di, -ti — keerdkäik
- laosta**ma, -da, -n — kokku varisema panema
- lasso**, -, -t — köisling loomade püüdmiseks
- last**, -i, -i — veetav kaup, koorem
- lasti**ma, -da, -n — laevale kaup peale võtma
- laudi**, -, -t, -te, laudeid — riul; lava; rehala lagi
- laup**, lauba, laupa — otsmik
- laveeri**ma, -da, -n — loovima; põiklema
- leelu**, -, -t, — laul, luule
- legaal**ne, -se, -set — seaduslik, seaduspärane
- lekkima**, lekkida, lekin — vett sisse laskma
- leksikon**, -i, -i — sõnaraamat
- lelu**, lelu, lelu — mängukann
- lemb**, lemme, lembe — hellus, arm
- leninism**, -i, -i — Lenini õpetus
- levi**ma, -da, -n — laiali lagunema
- liberaal**ne, -se, -set — järeleandlik, mitteprintsipiaalne
- limi**t, -di, -ti — määratud piir
- literatuur**, -i, -i — kirjandus
- liug**, liu, liugu
- loe**, loode, loet, loete, loodeid — põhja-lääs; suurvesi
- lojaal**ne, -se, -set — truu, aus, ustav; väliselt kehtiva riigivõimu pooldaja
- lokomobiil**, -i, -i — jõumasin
- loobu**ma, -da, -n — (millestki) taganema, lahkuma, ära ütleva
- loogika**, -, -t — mõtlemisõpetus
- loogili**ne, -se, -st — järjekindel, reeglipärane
- loovi**ma, -da, -n — vastu tuult ristleva
- loovuta**ma, -da, -n — käest ära andma
- luna**, luna, luna — järelmaks
- läheta**ma, -da, -n — saatma, komandeerima
- lääs**, lääne, läänt
- lööbi**ma, -da, -b — välja lööma (haiguse kohta)
- lööve**, lööbe, löövet — (haiguse) väljalöömine või väljalöömis-koht
- lünk**, lünga, lünka, — mulk, tühik, auk, vahelejäänud koht
- lüsi**, löe, lütt, lüte, lüsi — vikati-vars
- lüüra**, -, -t — vana-kreeka kannel
- lüürika**, -, -t — tundeluule
- lüüs**, lüüsi, lüüsi — vesivärv, paisusilm

M

- maania**, -, -t — kirglik harrastus; hullus
- magistraal**, -i, -i — pealiin, peajoon

majuta |ma, -da, -n — korterisse paigutama
maksimum, -i, -i, -ide, -e — ülemmäär
maldama, mallata, maldan — läbema, kärsima
manala, -, -t — allilm, varjuriik (eesti mütoloogia järgi)
mandaa |t, -di, -ti — volitus; dokument, mis annab isikule, kellele see on välja antud, teatud õigusi
maneer, -i, -i — viis, komme, harjumus
manifest, -i, -i — riigivalitsuse pidulik teadaanne tähtsast seadusest või sündmusest; poliitilise partei üleskutse, millel on programmiline iseloom; kirjalik avaldus laeval veetavate kaupade kohta
mannerg, -u, -ut — väike käes kantav kaanega plekknõu
manufaktuur, -i, -i — kudumistööstus; kapitalistlik ettevõtte, mis tööjaotusel põhjenedes säilitab käsitehnika
manööv |er, -ri, -rit — toimimisviis, võtte; rongi või laeva või väe paigutusjuhtimine; väeharjutus
maraton, -i, -i, -ide, -e — pikamaajooks
margariin, -i, -i — või aseaine, kunstvõi
marksism, -i, -i — K. Marxi õpetus
marodöör, -i, -i — ümberhulkuv röövel; liigkasuvõtja
massaaž, -i, -i — soonetasumine; kätega toimetatavaid füüsilise ravi meetodeid lihaste,

liigeste jne. haiguste ravimiseks
masseeri |ma, -da, -n — massaaži tegema
massiiv |ne, -se, -set — suur, kaalukas, raske; läbi ja läbi samast ainest
matš, -i, -i — partii, spordivõistlus
mausoleum, -i, -i, -ide, -e — hauaehitis, hauamonument
meditsiin, -i, -i — arstiteadus
meedik, -u, -ut — arstiteadlane
meelsu |s, -se, -st — meelega, mõtlemisviis (poliitiline meelsus — poliitilised vaated)
meenu |ma, -da, -b — meelde tulema
meenuta |ma, -da, -n — meelde tuletama
meetod, -i, -it, -ite, -eid — õppeviis, uurimisviis
meetrika, -, -t — värsiõpetus
mehhaniseeri |ma, -da, -n — masinaliseks tegema, masinajõudu kasutama
mehhanism, -i, -i — masinaseadis, masinavärk
meloodia, -, -t — lauluviis
menetlema, menetleda e. menetella, menetlen — teguviisi tarvitama
mentaliteet |t, -di, -ti — vaimulaad, meelsus
menu, menu, menu — kordaminek, õnnestumine
metroo, -, -d — maa-alune raudtee
mimika, -, -t — näomäng; tunnete avaldamine näoliigutustega, näoilmetega

miinimum, -i, -i, -ide, -e —
alamäär
mikrofon, -i, -i — hääle tugev-
damise aparaat
mikroskoop, -bi, -pi — suuren-
dusaparaat
miljöö, -, -d — keskkond, lähis-
ümbrus
modell, -i, -i — mudel, eeskuju
monarh, -i, -i, -ide, -e — ainu-
valitseja
monoloog, -i, -i — üksikkõne
monopol, -i, -i, -ide, -e — ainu-
õigus
monteerima, -da, -n — rakestama,
üles seadma
monumen, -t, -di, -ti — mälestus-
samm
monumentaalne, -se, -set — püsiv,
suurejooneline, suuremõoteline,
võimast muljet tekitav
moosekan, -t, -di, -ti — pillimees,
muusikant
moraal, -i, -i — kõlblus
morn, -i, -i — sünge, tume
motiiv, -i, -i — aje, põhjend;
juhtmõte

motiveerima, -da, -n — põhjenda-
dama
mugane ma, -da, -n — kohanema
muide — muuseas
muiste — muistsel ajal
muistend, -i, -it — rahvajutt,
mis on kuidagi seotud olemas-
oleva, tõelise paiganimega või
tõeliselt elanud isiku nimega
(Tšapajevi surm), aga ka tekke-
e. sünnilugu (Emajõe sünd)
muusa, -, -t, -de, -sid — kunsti-
jumalanna (kreeka mütoloogias)
muusik, -u, -ut — pillimees,
muusikamees
muusika, -, -t
muusikan, -t, -di, -ti — pillimees
möönd, möönda, möönan — jä-
rele andma, nõus olema
müstiline, -se, -st — saladuslik
mütoloogia, -, -t — muinaslugu-
de teadus
müüt, müüdi, müüti — muinas-
lugu jumalatest ja kangelas-
test

N

naasma, naasta, naasen, naasin,
naastud — tagasi tulema
naiivne, -se, -set — lihtne, lapselik,
lapsik
naima, naida, nain — naist võtma
naituma, -da, -n (kellegagi) —
abielluma
nakatama, -da, -n (kedagi millessegi) — mingit haigust and-
ma kellelegi
nakkama, nakata, nakkab —
külge hakkama

naturaalne, -se, -set — loomulik,
looduslik
naturalism, -i, -i — vool kirjanduses
või kunstis, mis püüab kujutada
elu ja loodust täpselt, ümber kujundamata,
fotografeerida, kaldudes kujutama
elu varjukülgi ja inimeste
pahesid
needma, needa, nean — manama
neetima, neetida, needin — met-
talseid esemeid neetidega üks-
teise külge kinnitama

negatiivne, -se, -set — eitav
nekroloog, -i, -i — mälestuskirjutis äsjasurnud isikust
nettima, nentida, nendin — kons-tateerima, kindlaks väitma
neto, -, -t, — puhaskaal, -tulu
neuroos, -i, -i — närvihaigus, närvikava-riike
neutraalne, -se, -set — erapooletu
nimme — meelega
nivelleerima, -da, -n e. **nivelli-**
ma, -da, -n — maad loodima; ühetasandama
normeerima, -da, -n e. **normi-**

ma, -da, -n — normikohaselt korraldama, normiks määrama
notar, -i, -it, -ite, -eid — nota-riaalkontori ametiisik, kes tões-tab lepinguid, dokumentide ärakirju jne.
noteerima, -da, -n — üles märkima, arvesse panema; kau-pade, raha ja väärtpaberite hinda (kurssi) määrama
nurjama, -ta, -n — nurja ajama
nõustama, -da, -n (kedagi) — nõu andma
nõustuma, -da, -n (millegagi) — nõusse jääma

O

oaas, -i, -i — kõrbesaar
obelisk, -i, -i — kõrge, ülespoole koonduv neljatahuline sammas
objekt, -i, -i — ese; sihitis
objektiivne, -se, -set — asjalik; erapooletu
ofitsiaalne, -se, -set — ametlik
ohi, ohja, ohja, ohjade, ohje
okupatsioon, -i, -i
olelema, olelda, olelen — olemas olema
operatsioon, -i, -i — tegevus, toiming; kirurgiline lõikus
oponeerima, -da, -n — vastu väitlema
oportunism, -i, -i — proletariaadi klassihuvide kohandamine ja allutamine kodanluse huvidele, proletariaadi huvide reetmine; kokkuleppe-poliitika

opositsioon, -i, -i — vastasrind, vastuseis
optimism, -i, -i — kalduvus asju ja olusid headena näha
oraator, -i, -it — kõneleja, kõne-kunstnik, „kuldsuu“
orden, -i, -it — aumärk
order, -i, -it — käsk, maksukäsk, korraldus midagi teha, anda, müüa või maksta
orient, -di, -ti — idamaa
originaal, -i, -i — algupärane
originaalne, -se, -set — algu-pärane
osund, -i, -it — sõna-sõnaline katkend kirjutisest, kõnest; tsitaat
ovatsioon, -i, -i — tormiline kiiduavaldus

P

paaz, -i, -i — rüütliõpilane; aadliperekonnast poisike, kes

teenindas kõrgest soost isikut keskajal

paatos, -se, -st, -ste, -si —
tundeliigutus, hoogsus, vaimus-
tus
pagema, -da, -n — põgenema,
peitu pugema
pagendama, -da, -n — maalt
välja saatma, asumisele saatma
paim, -u, -u, -ude, -e — mets-
karjamaa
pakend, -i, -it — pakis (see,
kuhu miski on pakitud)
palagan, -i, -i, -ide, -e — laada-
turuteater
palat, -i, -it — haigeteruum;
kõrgem riigi seadusandlik asu-
tis
pale, palge, palet, palgete, pal-
geid — põsk, nägu
pale, pale, palet, palede, palesid
— põsk, nägu
palu, palu, palu — nõmm; nõm-
mene okasmets
pamflett, -ti, -tti — ühiskond-
liku tegelase või nähtuse vastu
sihitud brošüür, laimukiri
panderoll, -i, -i — ristpael (posti-
saadetisel); aktsiisisedel
pannoo, -, -d — suur seinamaal
panoraam, -i, -i — vaatepilt;
ringmaal
pantomiim, -i, -i — tummnäi-
dend
paraad, -i, -i — ülevaatuseks esi-
nemine
parasiit, -di, -ti — nugiline,
teiste elusolendite kulul elaja;
teiste tööjõu ekspluateerija
parfüüm, -i, -i — lõhnaaine; hea
lõhn
pariteet, -di, -ti — üheõigus-
likkus, üheväärsus
park, pargi, parki — maastik-

aed; autode seisukoht; koht
kahurite ja laskemoona jaoks
parkett, -ti, -tti — tahvelpõrand
parlament, -di, -ti — valitav
seadusandlik kogu kodanlikes
maades
paroodia, -, -t — kõne või teose
koomiline moonutis
parool, -i, -i — tunnussõna,
märgusõna, leppesõna
pars, parre, part, parte, parsi —
rehetoas taladel asetsev pikk
puulatt
partei, -, -d — erakond, ühis-
kondliku klassi eesrindlikum
osa, mis, ühinenud poliitiliseks
organisatsiooniks, kaitseb selle
klassi huvisid ja juhib tema
võitlust (näit. kommunistlik
partei — tööliklassi aktiivse-
mate ja teadlikumate liikmete
organisatsioon selle klassi
huvide eest võitlemiseks)
partisan, -i, -i — vaenlase taga-
las tegutseva väesalga liige
passiiv/ne, -se, -set — mitte-tegev
pastell, -i, -i — maalimiskriit;
pastelljoonistus
pastöriseerima, -da, -n e. pas-
tööri|ma, -da, -n — käärimise
vältimiseks soojutama vede-
likke 60⁰—100⁰
patent, -di, -ti — leiutise kaitse-
kiri; kauplemisluba
patriotism, -i, -i — isamaa-ar-
mastus
patsient, -di, -ti — haige, põdeja
pegasus, -se, -st, -ste, -si —
tiivuline luulehobu; tähtkuju
peied, peiede, peiesid — matuse-
pidu

pension, -i, -i, -ide, -e — raha-
line varustus või toetus inva-
liidsuse või vanaduse puhul

periood, -i, -i — ajajärk; lauses-
tik

perroon, -i, -i — jaamaesine

persoon, -i, -i — isik

pessimism, -i, -i — kalduvus
asju ja olusid halbadeks eel-
dada

pidama, pidada, pean, pidasin,
peetud — arvama; hoidma

pidama, pidada, pean, pidin —
kohustatud olema

pidev, -a, -at — katkematu, kest-
valt jätkuv

pihk, pihu, pihku — peopesa

pihk, piha, pihka — vaik, eriti
maharaiutud okaspuudest väl-
jaimbu

piidlema, piielda, piidlen — luu-
rama, piiluma

piisama, piisata, piisan — jät-
kuma

piloot, -di, -ti — lendur

pinal, -i, -it — krihvli-, sulekarp

piitse, -tt, -ti, -tti — näpits

piug, piu, piugu — pikk ning
peenike osa mingil jämedamal
asjal, näit. piibu lips, piitsa
nöör- või rihm-osa jne.

plakat, -i, -it

plastiline, -se, -st — keha-
kujundav; ilmekas, kujukas;
tainataoline

polemika, -, -t — avalik vaid-
lus, sulesõda

pontoon, -i, -i — sillapaat, ujuk

podium, -i, -i, -ide, -e — kõr-
gendatud alus

poos, -i, -i — (keha) seisang;
(tehtud) hoiak

portfell, -i, -i — kirjatasku, ena-
masti nahast valmistatud sule-
tav mapp raamatute, paberite
või asjade hoidmiseks ja kand-
miseks

portree, -, -d — näopilt

positiivne, -se, -set — jaatav;
tõeline; kehtiv; väärtuslik

potents, -i, -i — toimimisvõime;
võimalikkus

potentsiaalne, -se, -set — toimi-
misvõimeline

prepeareima, -da, -n — tööt-
lema; valmistama, ette valmis-
tama

present, -di, -ti — purjeriie

prestiiz, -i, -i — lugupeetavus,
mõjukus

pretendeeri, -ma, -da, -n — nõud-
lema

primitiivne, -se, -set — algeline

printsii, -p, -bi, -pi — põhimõte

privileeg, -i, -i — eesõigus

probleem, -i, -i — keerukas, ras-
kestilahendatav küsimus või
uurimisülesanne

produkt, -i, -i — toode, saadus

produtseeri, -ma, -da, -n — tootma

professionaalne, -se, -set — elu-
kutseline

programm, -i, -i — poliitilise par-
tei või ühiskondliku organisat-
siooni tegevuse eesmärgi ja
aluste väljendus; töö või tege-
vuse plaan

progress, -i, -i — edu

progressiivne, -se, -set — ees-
rindlik; arenev, kasvav; edu-
meelne

proklamatsioon, -i, -i — lendleht;
teadaanne

proloog, -i, -i — sissejuhatus

proportsionaal|ne, -se, -set — võrdeline
prospekt, -i, -i — vaade, kujutus; lai tänav
protest, -i, -i — rahulolematuse avaldus, rõhutatud vastuvaidlus
protesteeri|ma, -da, -n e. **protesti**|ma, -da, -n — rahulolematust avaldama
protseduur, -i, -i — toimimisviis, menetlus
protsess, -i, -i — mingi nähtuse või sündmuse käik, areng, toimus, kulg; kohtuasi; kohtulik menetlus vaieldava õigustüli lahendamiseks
provokaator, -i, -it — ässitaja; äraandja; kodanliku riigi politsei agent või reaktsioonilise poliitilise voolu pooldaja, kes salaja poeb töölisklassi revolutsioonilisse organisatsiooni, kus ta spioonib ja ässitab organisatsiooni väärtegadele, et teda purustada ja juhtivad tegelased hävitada
provotseeri|ma, -da, -n — sihilikult ajendama või esile kutsu-ma

radikaal|ne, -se, -set — põhjalik; käremeelne
raev, -u, -u — metsik viha
rammi|ma, -da, -n — sisse taguma
randaal, -i, -i — taldrik-äke
rass, -i, -i — tõug
ratsionaal|ne, -se, -set — mõistlik; mõistusjärane

pruss, -i, -i — kantpalk
pseudonüüm, -i, -i — varjunimi
psühholoogia, -, -t — hingeteadus
psühholoogili|ne, -se, -st — hingeteaduslik
publik, -u, -ut — kuulajas-, vaatajas-, lugejaskond; rahvas
publitsist, -i, -i — ühiskondlik-poliitiliste (sealhulgas ka riigiõiguslike) küsimuste käsitleja, teatava klassi ühiskondlik-poliitiliste vaadete eest võitleja ajakirjanduses ja kirjan-duses
puksäär, -i, -i — vedurlaev
põrsas, põrsa e. põrssa, põrsast
pädev, -a, -at — asjatundlik, kompetentne
pälv|ma, -da, -n — väärt olema, ära teenima
pärgament, -di, -ti — nahk-paber
pärss, pärssi, pärssi — pidur
pügama, pügada, pöan e. pügan, põetud e. püगतud
püü|s, -se, -st -ste, -seid — püüd-misvahend

R

reaal|ne, -se, -set — asjaline; tõeline
reageeri|ma, -da, -n — tähelepanelik olema; vastutoimet avaldama
realism, -i, -i — kirjanduse- ja kunstivool, mis endale eesmärgiks seab kujutada reaalselt elu õigesti ja täielikult tema tüüpilistes joontes

realistlik, -ku, -kku, -kkude e.
-ke, -kke — tõsielu silmaspidav
redaktor, -i, -it — toimetaja (aja-
lehe, teose)
redigeerima, -da, -n — trükival-
mis tegema
reetma, reeta, reedan — ära
andma (sõpru, kodumaad)
register, -ri, -rit — loend, nimes-
tik; sisukord
registreerima, -da, -n — sisse
kirjutama, mingit fakti üles
märkima
regulaarne, -se, -set — korra-
pärane
reguleerima, -da, -n — korral-
dama
reklaam, -i, -i — kuulutus või
plakat, mis sisaldab tarbija
jaoks andmeid millegi kohta;
vahendite rakendamine millegi
laialdaseks tutvustamiseks
rekord, -i, -i — suurim saavutus
rekvireerima, -da, -n — riigi-
kaitse huvides isikutelt või
organisatsioonidelt kindla tasu
eest aineid või esemeid sun-
duslikult võtma
relatiivne, -se, -set — suhteline
religioon, -i, -i — usund
reljeef, -i, -i — kõrgend; pinnast
esilekõrguv kaunistis
relss, relsi, relssi — raudtee-
rööbas
reorganiseerima, -da, -n — ümber-
korraldama
repatrieeruma, -da, -n — kodu-
maale tagasi tulema (sõjavang-
id, põgenikud, ümberasunud)
repertuaar, -i, -i — teatri eten-
duste-kava; näitleja-osastik;

varukava, ettekannete-vara
(lauljal jt.)
reportaaž, -i, -i — ajalehele,
raadiole andmete hankimine;
ajakirjandusele, raadiole, fil-
mile kogutud andmed
reporter, -i, -it — (ajalehe) sõnu-
misaatja, -hankija
reprodutseerima, -da, -n —
uuesti tekitama, järele looma;
paljundama
resolutsioon, -i, -i — otsus; lahen-
dus; korraldus
ressurss, -si, -ssi — tuluallikas;
tagavara
rest, -i, -i — jääk
restaureerima, -da, -n — taas-
tama
resultaat, -di, -ti — tulemus
režiim, -i, -i — valitsemisvorm;
elamiskord; arsti poolt ette-
kirjutatud elamiskord
retoorika, -, -t — kõnekunst,
ilukõne
retsept, -i, -i — valmistamisju-
hatus; arstimisedel, arstitäht,
rohutäht
revisjon, -i, -i, -ide, -e — asu-
tise, organisatsiooni või isiku
tegevuse kontrollimine, eriti
rahalise ja materiaalse aru-
andluse kontroll
revolutsioon, -i, -i — vägivaldse-
l teel teostatav ühiskondlik-
poliitiline pööre, mille tulemu-
sena riigivõim läheb valitse-
valt klassilt teise, ühiskondli-
kult eesrindliku klassi kätte
risk, -i, -i — kahjuoht
riskeerima, -da, -n e. **riski**ma,
-da, -n — julgema, õnne kat-
suma

robot, -i, -it — masin-inimene
rokokoo, -, -d — teatav kunsti-
 stiil (XVII—XVIII sajandil
 Prantsusmaal); elulaad
romantism, -i, -i — kirjanduse-
 ja kunstivool, mis esiplaanile
 tõstis isiku ja tundmuste kul-
 tuse, kasutades rahvaluule ja
 ajaloo teemasid
roo|bas e. **röö|bas**, -pa, -bast
runo, runo, runo|t, runode,
 runosid — soome-eesti ja
 Skandinaavia rahvaste regi-
 värss, rahvalaul
rutiin, -i, -i — harjutuse teel

omaseks saanud osavus, oskus;
 kinnipidamine sissekasvanud
 harjumustest, konservatiivsus
ruut, ruudu, ruutu
ruutima, ruutida, ruudin — ruu-
 tudeks jaotama; pindala arvu-
 tama; (arvu) teist astet võtma
rõivas, rõiva, rõivast — valmis-
 õmmeldud kehakate
ründama, rünnata, ründan —
 peale tungima
rütm, -i, -i — ühetaoliste näh-
 tuste seaduspärane korduvus;
 värsimuusika-, tantsutakt

S

saad, sao, saadu — ümmargune,
 ülespoole teravnev kuivatatud
 heina hunnik, millesse hein on
 järeлкуivamiseks või äraveoks
 kokku pandud
saag, sae, saagi, saagide, saage
saaga, -, -t, -de, -sid — muinas-
 lugu
saagima, saagida, saen, saetud
sae, saaja, saaja, saajade, saaju
 — pulmarong
saluut, -di, -ti — autervitus;
 aupaugud
sanktsioon, -i, -i — kinnitus
 (kõrgema asutise poolt); mingi
 nähtuse seaduslikuks tunnis-
 tamine
sarkasm, -i, -i — irvitus, salvav
 pilge
sarm, -i, -i — veetlev ilu
satiir, -i, -i — pilge; pilkesisu-
 line kirjandusteos
sattuma, sattuda, satun
sedasta|ma, -da, -n — nentima,
 konstateerima

sedelg|as, -a, -at
senior, -i, -i, -ide, -e — vanem
seik, seiga, seika — asjaolu
seira|ma, -ta, -n (kedagi) — järg-
 nema (kellelegi); jälgima
sektor, -i, -it — ringist kahe
 raadiusega eraldatud osa; tule-
 kaar; lõik; osakond
seksioon, -i, -i — osakond
selde, selte, seldet — kristall
seleksioon, -i, -i — väljavalik
semu, -, -, -de, -sid — oma-
 maalane
senjoor, -i, -i — isand, härra,
 käskija (Hispaanias ja Itaalias)
sensatsioon, -i, -i — kõmu
sentimentaalne, -se, -set —
 tundlev; halemeelne
separaat|ne, -se, -set — eraldine
serveeri|ma, -da, -n — lauale
 ette kandma; esitama
serviis, -i, -i — ühtlaste laua-
 nõude kogu

sesoon, -i, -i e. **sesong**, -i, -i —
 hooaeg
sete, sette, setet — põhjavaju-
 nud sade
settima, settida, setib — põhja
 peale vajuma, sadestuma
sfäär, -i, -i — ringkond; tege-
 vusala; kerapind; kera
siiras, siira, siirast — avameelne,
 puhtsüdamlik
siirduma, -da, -n — ühest kohast
 teise minema; üle kanduma
siivsus, -se, -st, -ste, -si — puh-
 tus; kombelisuus
siivus, siivsa, siivsat — puhas;
 kombeline
siluet, -ti, -tti — varipilt, -joo-
 nis
simuleeri|ma, -da, -n — teesk-
 lema
situatsioon, -i, -i — seisund; olu-
 kord
skaala, -, -t, -de, -sid — astmik
skeem, -i, -i — kavastis, tabel
skeptili|ne, -se, -st — kahtlev
skits, -j, -i — visand, kavand
skolastika, -, -t — keskaegne
 usuteaduslik mõttetarkus; elu-
 vöõras õpetus
skulptuur, -i, -i — raidkunst;
 raidkunstiline teos
smirg|el, -li, -lit — kivi ja
 metalli lihvimise vahend
sofism, -i, -i — vormiliselt õige,
 kuid sisuliselt vale järeldus;
 pettejäreldus
soliid|ne, -se, -set — kindel,
 püsiv; kaine
solist, -i, -i — soololaulja; -män-
 gija
solya|ma, -ta, -n — sõnaga või
 teoviisiga haavama

sondeeri|ma, da, -n — uurima;
 järele kuulama, pinda katsu-
 ma; põhjasügavust mõõtma
sood|us, -sa, -sat e. **sood**|ne, -sa,
 -sat — kohane, edendav
soodusta|ma, -da, -n
soolo, -, -t — üksilaul; -mäng
soosik, -u, -ut — pailaps
sotsiaal|ne, -se, -set — ühis-
 kondlik
sotsialism, -i, -i — ühiskondlik
 kord, mille tootmissuhete alu-
 seks on ühiskondlik oman-
 dus tootmisvahenditele prole-
 tariaadi diktatuuri tingimus-
 tes ja ekspluataatorlike klas-
 side hävitamine
sovhoos, -i, -i — tuleneb vene-
 keelseist sõnadest sovetskoje
 hozjaistvo tähenduses: sotsia-
 listlik riiklik põllumajanduslik
 ettevõtte; riigitalund
spaleer, -i, -i — pidulikel puh-
 kudel auvalveks seatud sõdu-
 rite, pioneeride, õpilaste jne.
 rida kahel pool käiku või teed
spekulan|t, -di, -ti — hangeldaja,
 sahkerdaja
spetsiaal|ne, -se, -set — eriline
spionaaž, -i, -i — salakuulamine
spontaan|ne, -se, -set — iseen-
 dast tekkev
spur|t, -di, -ti — lõpp-pingutus
staadium, -i, -i, -ide, -e — are-
 nemisaste, -järk
staaž, -i, -i — teenistusvanus;
 ametialaline vilumus
stabiil|ne, -se, -set — kindel,
 püsiv
stabiliseeru|ma, -da, -n — püsi-
 vaks jääma
stalinli|k, -ku, -kku — see, mis

on seotud sotsialismi suure ülesehituse ajajärguga NSV Liidus seltsimees Stalini juhtimisel

standard, -i, -it — normaal mõõt; eeskuju; näidis, eeskiri või nõue, mis on püstitatud mitmesuguste toodete valmistamisel

start, -di, -ti — võidujooksu alguspunkt; ärasõit, -lend

statistiline, -se, -st — arvustikuline

stenograaf, -i, -i — kiirkirjutaja

steriilne, -se, -set — haigusidutu; sigimatu

stiihiline, -se, -st — väliste loodusjõudude tegevusega tekitatud, inimese mõjule mittelalistuv; reguleerimata, ilma juhtimiseta arenev

stiil, -i, -i — kirjanduslikule teosele, autorile või kirjanduslikule suunale või tervele ajajärgule omane väljenduslaad

stipendium, -i, -i, -ide, -e — abiraha õppimiseks

stop, -pi, -ppi — peatus, seisajääk

stopp! — pea (kinni)!

strateegia, -, -t — sõjapidamise teadus, sõjakunst

streik, -gi, -ki — kapitalistlike maade tööliste poolt kollektiivne töö katkestamine, et sundida kapitaliste tööliste majanduslikke (tööolude parandamine) ja ka poliitilisi nõudmisi täitma

struktuur, -i, -i — ehituslaad

stseen, -i, -i — lava; etteaste

student, -di, -ti — üliõpilane, kõrgema kooli õpilane

studio, -, -t — tööruum

sugereerima, -da, -n — sisendada (mõtet, otsustust)

survama, -ta, -n — puruks tampima, rõhuma

suubuma, -da, -b — suudme kohalt sisse voolama

suvatsema, -da, -n — sallima, heaks arvama

suveräänne, -se, -set — iseseisev, teistest võimudest sõltumatu

sõltuma, -da, -n (millestki) — olenema

säte, sätte, sätet — määrang, korraldus

sääst, -u, -u — kokkuhoid, kokkuhoitud raha või vara

säästma, -a, -an — kokku hoidma, hoidma

sööstma, -a, -an — tormama

sümfoonia, -, -t — mitmeosaline helitöö orkestrile; kokkukõla

sümpaatia, -, -t — koostunne, kaasatundmine; poolehoid

sümptoom, -i, -i — tunnus

sünonüüm, -i, -i — sama tähendusega sõna

süntees, -i, -i — mõisteline ühendus; üksikosade liitmine tervikuks

süsteem, -i, -i — plaanipärasus; kord, mis on tingitud õigest, seaduspärasest osade asetusest teatavas seoses

süstel, süstli e. süstla, süstlit e. süstlat — prits

süstima, -da, -n — sisse pritsima

S

šaht, -i, -i — kaevanduse püst-
käik
šanss, šansi, šanssi — soodne või-
malus
šeff, šefi, šeffi — juhataja, üle-
mus; ettevõtte, asutis või orga-
nisatsioon, kes annab regulaar-

set abi majanduslikult või or-
ganisatsiooniliselt nõrgemale
asutisele, ettevõttele või orga-
nisatsioonile

šokk, šoki, šokki — löök; närvi-
vapustus

Z

žanr, -i, -i — liik, laad kirjan-
duses või kunstis
žargoon, -i, -i — erikeel; eriline
kõne- ja väljendusviis, näit.
õpilastel, sõdureil jne.
žele, -, -d — tarretis

žonglöör, -i, -i — tasakaalu-
kunstnik, esemetega osavus-
mängija

žürii, -, -d — hindamiskomisjon,
auhinnakomisjon

T

taastama, -da, -n — uuesti üles
ehitama või korda seadma,
taas parandama
tagama, -da, -n — kindlustama
taid, taiu, taidu — oskus
taidur, -i, -it — kunstnik
tajuma, -da, -n — meelte kau-
du vastu võtma
takt, -i, -i — aja-, helimõõt;
peenetundelisus
taktika, -, -t — lahingupidamise
teadus; talitamine teatava ees-
märgi saavutamiseks
talent, -di, -ti — vaimuanne
talletama, -da, -n — hoiule pa-
nema, hoiustama, deponeerima,
reserveerima
talong, -i, -i — kviitungi, väärt-
paberi konts
tamburiin, -i, -i — väike kul-
justrumm, millega tantsijad
saadavad oma liigutusi

tank, tanki, tanki — lüliliikul lii-
kuv, tulirelvadega varustatud
ja soomusega kaetud sõjama-
sin; raudne vedeliku mahuti;
tugev paksunahkne töösaabas
tanner, tandri, tannert, tanner-
de, tandreid — võitlusväli,
areen

taosed, -ste, -seid — rangid
taotama, -da, -n — kätte püüd-
ma

tapeet, -di, -ti — paberist, rii-
dest või muust ainest valmis-
tatud seinakate

tarm, -u, -u — tahtejõud, jõud,
energia

taunima, -da, -n — hukka
mõistma

taust, -a, -a — tagasein, foon

tava, tava, tava — komme, viis

tees, -i, -i — juhtlause, väide;
otsustus, arvamus, mida on
vaja tõestada

teesklema, teeselda, teesklen — silmakirjalikult tegema

tehnik, -u, -ut — isik, kes te-
gutseb tehnika alal

telefon, -i, -i, -ide, -e

telefoneeri|ma, -da, -n

telegraaf, -i, -i

telegrafeeri|ma, -da, -n

tendents, -i, -i — sihind, kallak,
teatavat otstarvet silmaspidav
suundlus

tender, tendri, tendrit — veduri
kütteainevagun

termin, -i, -it — tähtpäev, täht-
aeg; oskussõna

territoorium, -i, -i — maa-ala

tervis, -se, -st, -ste, -seid

test, -i, -i — kontrollkatse

tiitel, -li, -lit — pealkiri; au-,
ametinimi

tituleeri|ma, -da, -n — tiitliga
nimetama

tohtu, -, -t — määratu suur

toimik, -u, -ut — akt; ühe kü-
simuse või asja kohta käivate
ametialaste paberite või doku-
mentide kogu

toimu|ma, -da, -b — sündima,
teostuma

tonnaaz, -i, -i — maht tonnides

totaal|ne, -se, -set — täielik

traagili|ne, -se, -st — kurblooline

traali|ma, -da, -n — eriliste
võrkude abil veest otsima,
püüdma

traditsioon, -i, -i — kujunenud
tava; teadete suuline edasiand-
mine põlvest põlve

tragöödia, -, -t — kurbmäng

tribunal, -i, -i — revolutsiooni-
line kohus

tribuun, -i, -i — osav kõnemees,

kes sütitavate kõnedega innus-
tab rahvahulki

tribüün, -i, -i — kõnelava, vaa-
tajate-lava

trofee, -, -d — sõjasaak, vaenla-
selt äravõetud relvad

trupp, trupi, truppi — salk, rühm

trust, -i, -i — ühisele juhtimi-
sele allutatud juriidiliselt ise-
seisvate majanduslike ettevõ-
tete koondis

tselluloid, -i, -i — teatud plas-
tiline aine

tsenseeri|ma, -da, -n — (trükitöid,
kirju jne.) läbi vaatama nende
kõlblikkuse või lubatavuse
seisukohalt

tsentraal|ne, -se, -set — keskne

tsentraliseeri|ma, -da, -n — kesk-
kohta koondama

tsitaa|t, -di, -ti — osund, sõna-
sõnaline lühike väljavõte kir-
jast või kirjandusest

tsiteeri|ma, -da, -n — sõna-sõ-
nalt kellégi ütlust esitama

tsükkel, tsükli, tsükli — ring,
ringjoon; sündmuste, ajauhi-
kute jne. selline järjestus,
mille puhul järjestuse viima-
sele ühikule järgneb uuesti
esimene, näit. nädalapäevad,
aastaajad jne.

tsello, -, -t — väike bassviul

tuale|tt, -ti, -tti — pesemiseadis;
peegliga laud; käimla pesemis-
seadisega; naiste rõivastus

tung|raud, -raua, -rauda — kang-
vinn, tõstevahend raskuste tõst-
miseks väiksemaile kõrgustele

turbiin, -i, -i — auru või vee
jõul töötav ratas-jõumasin

turism, -i, -i — huvireisindus

turm, -a, -a — hukatus, hävitus
turnee, -, -d — võitlusmäng; ringreis
turniir, -i, -i — suuremad võitlusmängud spordi alal (males jne.)
turv, -a, -a — tugi, kaitse
tõik, tõiga, tõika — tõsiasi
tämber, tämbri, tämbrit — häälevärv

uhkama, uhata, uhkan — endast välja hoovama
uhmer, uhmri, uhmit — müüser, teralise aine peenekstapimise riist
uibu, -, -t, -de, -sid — õunapuu
uljas, ulja, uljast — julge, vahva
ulm, ulma, ulma — unenägu
ultimaatum, -i, -it — kategooriline, viimiskordne nõue
ummik, -u, -ut — väljapääsematu seisund

vaaderpass, -i, -i — vesilood
vaher, vahtra, vahtrat, vahtrate, vahtraid
vahk, vahu, vahku — hoog, sööst
vainu, vainu, vainut — (külavaheline, küla-äärne) rohune väljak, muru, karjamaa
vakantne, -se, -set — vaba, täitmata (näiteks ametikoht)
vaktsiin, -i, -i — tõvevastane pooke-ollus
valev, -a, -at — hele, valge
valuuta, -, -t — väärtus; rahavääring; välisraha
variant, -di, -ti — teisend

tätoveerima, -da, -n — ihunahka ehtima sisseriibitud ja värvitud joonistustega
tülpima, -da, -n — tuimaks muutuma
türm, -i, -i — vangla
tüsi, tüsi, tüsi — keerulisus
tüün, tüüne, tüünt — vaikne
tüüp, tüübi, tüüpi — põhi-, näidiskuju

U

unelm, unelma, unelmat — unistus
universaalne, -se, -set — üldine, kõikehaarav
uri, urja, urja — ohver
urn, urni, urni — anum; savist, kivist või metallist vaasitaoline nõu surnupõletamisel tuhaäänuste hoidmiseks
utoopia, -, -t — teostamatu unistus

V

varieerima, -da, -n — teisen-dama
velsker, velskri, velskrit — vastava haridusega arstiabiline
veteraan, -i, -i — vana, välja-teeninud sõdur; vana, kogenud tegelane
veterinaar-arst — loomaarst
veto, veto, vetot — keeld; keeluõigus
vihjama, -ta, -n (midagi v. millelegi) — kaudselt mõista and-ma
vihur, -i, -it — äge tuulepuhang, -keeris

viiking, -i, -it — muinas-skandinaavia meresõitja
viitama, viidata, viitan — millelegi juhtima, saatma, vihjama; roopast välja viskuma
vinjett, -ti, -tti — ehispildike raamatus
vintsklema, vintselda, vintsklen
virtuuos, -i, -i — meisterlik mängija; oma ala tehniliste võtete rakendamises meisterlik kunstnik
virv, virva, virva — sootuluke
vitaalne, -se, -set — elujõuline
vitriin, -i, -i — klaaskapp, vaateaken

vraakk, vraki, vrakki — laevariise; mahajäetud, hukkunud, muidu kõlbmatuks muutunud laev

võhik, -u, -ut — mitte-asjatundja

väitma, väita, väidan — tõsiarvamusena esitama, kinnitama

vältima, vältida, väldin (midagi) — ära hoidma, kõrvale hoiduma või põrkama (millegi eest)

värbama, värvata, värban — teenistusse palkama; mobiliseerima

Õ

õdus, õdusa, õdusat — kodune, mugav

õgev, õgva, õkva, õkvade, õkva — sirge, otse-

õitsel (olema)

õlut, õlle, õlut, õlled, õllesid

õnnis, õndsa, õndsat, õndsate, õndsaid

õsutama, -da, -n — sirbiga löökama

Ä

äesta, -ma, -da, -n

ängista, -ma, -da, -n — suruma, pigistama

Ü

ületa, -ma, -da, -n — üle ulatuma, üle saama

ümbrik, -ku, -kku

ürg, ürju, ürgu — algus

Vastutav toimetaja prof. K. Kure.

Ladumisele antud 27. XII 1948. Trükkimisele antud 29. I 1949. Trükiarv 10.000. Paber 56 × 79, ¹/₁₆. Trükipoognaid 3. Trükitähti trükipoognas 44.520. Arvutuspoognaid 3,35. MB-01071. Tellimise nr. 2713. Trükikoda „Hans Heidemann“, Tartu, Vallikraavi 4.

На эстонском языке.

Р. Рейман. Учебник эстонского языка для VII класса. III тетрадь.

TROKIKODA „HANS HEIDEMANN“
Tartu, Vallikraavi 4

KONTROLL NR. 4

Raamatus leiduva defekti korral
palume raamat tagastada ümber-
vahetamiseks ühes selle etiketiga.

90 kop.

A-17383
★

TÜ RAAMATUKOGU



1 0300 00426566 8

40 207